

Haitse Kõnn

N° 18
1 9 3 2
30 senti

KUI KODUMAA KUTSUB.

**Kaitseliitlased,
naiskodukaitse
liikmed ja
noored kotkad,**

pidage meeles, et kaitse-
liitlaste tarvete ladu peab
silmas ainult teie huve.

Meilt võite osta:

relvi ja nende osi,
laskemoona,
laadimisabinõusid,
õppevahendeid,
relvade puhastusabinõu-
sid ja puhastusvahen-
deid,
laskemärklehti,
sporditarbeid,
kaitseliidu märke,
kaitseliidu kirjandust ja
mitmesuguseid teile vaja-
lisi tarbeid.

Külastage tarvete ladu.
Tutvuge meie hinnakirjaga.
Ostusundi ei ole.

**KAITSELIITLASTE
TARVETE LADU,
TALLINN KAARLI 8.**

Avatud igal äripäeval kella
11—15 ja lisaks igal teisip.,
reedel ja laupäeval veel
kella 17—19-ni.

T O I M E T U S:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu pea-
staabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol.-lt. J. M a i d e
telefon 451-94.

Tegev toimetaja leitn. A. Treufeldt,
telef. 451-89.

Toimetaja kõnetunnid kella 10—12.

Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele
tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvi-
tamata ja tagasisaatmiseks markimata
käsikirju alal ei hoita.

T A L I T U S:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3.
Tel. 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr.,
1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad à üks lehekülg:
teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti
järel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-
mised 60 kr.

Nr. 18

1932

S I S U K O R D:

Hai: Öpperingide tähtsusest vabahari-
dustöös.

Ed. Laamann: Enamlaste oktoobripööre
Petrogradis ja Eestis.

R. Mähar: Matk Põhjalasse. Järg.

A. P.: Kõik karikavõistlustele!

G. K.: Vabatahtlikud merekaitse orga-
nisatsioonid.

J. Viigant: Saaremaa — muinasmä-
lestuste, omapärasuste maa.

— Rahvasteliidu dessant Jaapanis.

— Vangid. Jutt.

**Ärid,
tööstused,
ettevõtted!**

Kas olete pannud tähele,
et kuulutamise „Kaitse
Kodu!s“ annab mitme-
kordse tagajärje meie aja-
kirja levimise tõttu ostu-
jõulistes ringkondades?

Seepärast kuulutage

„Kaitse Kodu!s“

**Kaitseliitlased,
naiskodukaitse
liikmed!**

Jälgige hoolega „Kaitse
Kodu!s“ ilmuvaid kuulu-
tusi ja tarvitage eeskätt
neid kaupu, milliseid rek-
laamitakse „Kaitse Ko-
du!s“ avaldatud kuulu-
tuste läbi!

Ar 932 P
Kaitse

AR EESTI
RAHVUS-
RAAMATUKOGU

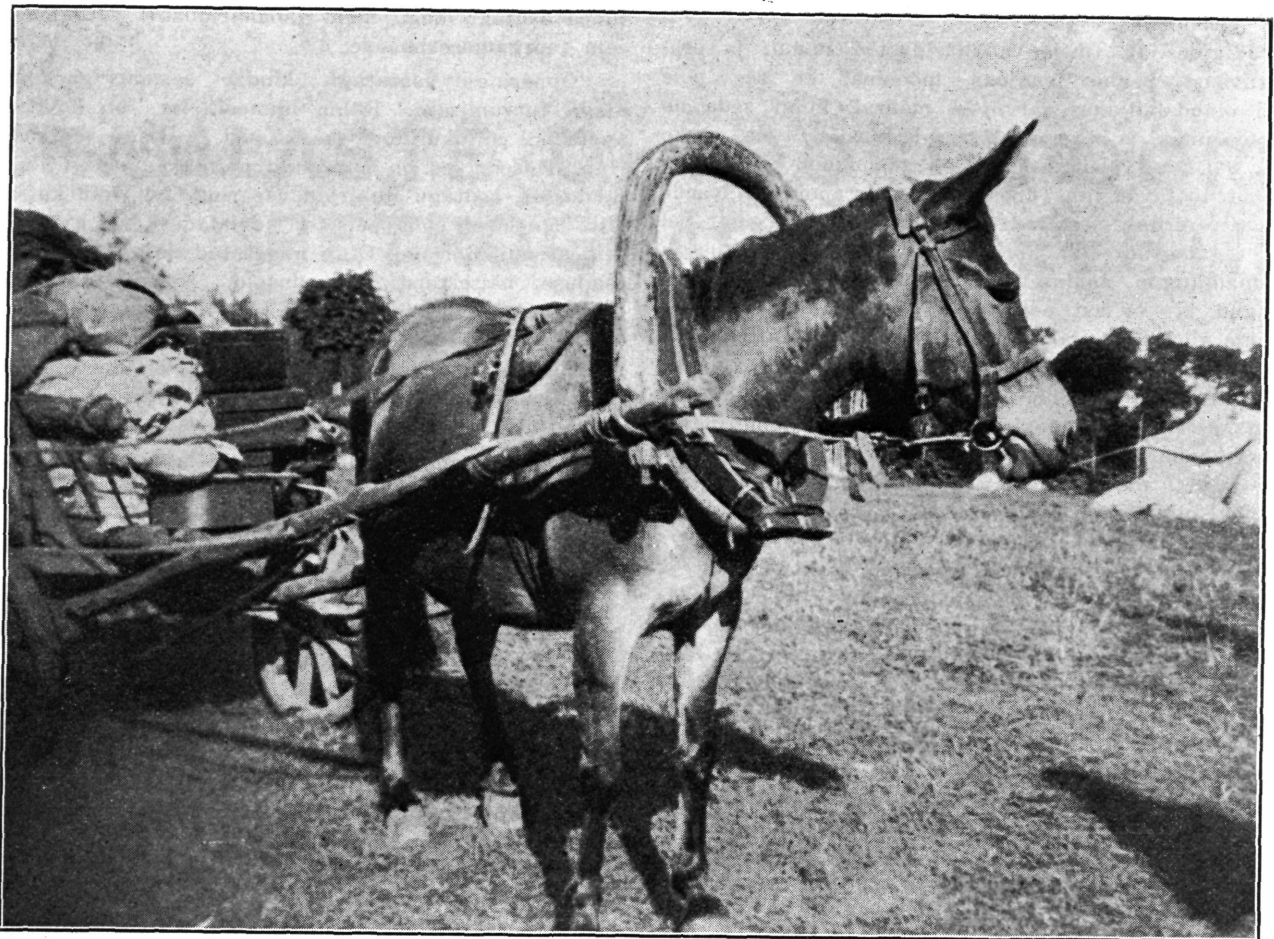
Kaitse Kodu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 18

Tallinnas, reedel 30. septembril 1932

VIII aastakäik

TRUU KOORMAKANDJA
MEIE SUVILAAGRITES
JA SÜGISMANÖÖVRITEL

FOTO J. TEDERSON

ÕPPERINGIDE TÄHTSUSEST VABAHARIDUSTÖÖS

Kaitseliidu osast meie vabaharidustöö reorganiseerimisel

Kaitseliidul on kõige muu kõrval täita ka tähtis koht vabaharidustöö viljeldamisel — on ta ju meie laiaulatuslikemaid ja arvurikkaima liikmeskonnaga organisatsioone üldse.

Seni ongi kaitseliidu üksused seda eesmärki rõõmustaval kombel pidanud silmas. Meil leidub arvukaid kaitseliidu kompaniisid, eriti maal, millised on kujunenud oma ümbruskonna tõelisteks kultuurilisteks keskusteks.

Jälgides aga meie vabaharidustöö suundi ja produktiivsust peame kahjuks mõnema, et see pole alati olnud viljakas tarvilisel määral, kuigi seda on tehtud innu ja armastusega. Põhjusi ei ole raske leida. Meie vabaharidustööle rakendunud organisatsioonid töötavad liig ühekülgse programmiga. Nende tegevus piirdub peamiselt pidude korraldamisega. Sel alal tegutsevad küll haridusseltsid, raamatukogu- ja masinaühingud, lauluseltsid, põllumeeste ja tuletõrje ühingud ja — last not least — kaitseliidu üksused. Ei tule siis imestada, et jõud on liig killustatud, peod on vesised ja materiaalseltki vähe tasu toovad. Seltside ülirohkus, eriti ühesihiliste seltside, ja nende liigšablooniline ja vähepakkuv tegevus kipub pidurdama meie vabaharidustöö edenemist. Seepärast on viimne aeg asuda meie vabaharidustöö reorganiseerimisele laiemas ulatuses. Muidugi peaks ka kaitseliit siin jõudupidi aitama kaasa.

Viimasel ajal on teistes maades (Soomes, Rootsis, Inglismaal, Ameerikas jne.) hoogsasti levinud õpperingide kaudu vabaharidustöö levitamine. Õpperingide liikumine on ületanud neis mais kõik teised vabaharidustöö alal praktiseeritud tööviisid.

Õpperingid on eneseharimise sihiga ellukutsutud isetegevuse põhimõttel töötavad rühmad. Lähtutakse seisukohalt, et üheskoos õppimine ja teatavate küsimuste läbitöötamine on huvitavam, lõbusam ja tulemusrikkam kui üksikult. Seda meetodi tarvitavad alateadlikult näiteks keskkooli- ja üliõpilased enne eksameid. Koostöötamine annab paremaid tulemusi.

Õpperingide mõte pole sisuliselt õieti mingi ülimoodne uue aja leiutus. Õpperingid on eksisteerinud meil primitiivsemal kujul juba aastakümneid ja sajandeidki. Meenutagem näiteks orjaaja lõppu, millal külalanelikud sageli kogunesid külavanema või mõne ärksama rahvamehe manu, et üheskoos arutada tähtsaimaid päevaküsimusi. Möödunud sajandi keskel ja lõpul, millal meie esimesi samme astuv emakeelne kirjandus oli raskesti kättesaadav laiemale kihtidele, olid eriti levinud lugemisringid rahva keskel. Neid

mäletavad meie vanemad tegelased vist veel hästi oma lapsepõlvest. Muidugi olid need lugemisringid juhuslikku iseloomu, kuid meie omariikluse mõttepioneeridena oli neil asendamatu koht meie kultuuri ajaloos.

On saabunud aeg, et elustada seda rahvapärast traditsiooni uuesti, nüüd juba hoopis kavakindlamalt ja laiaulatuslikumate ülesannete taotlemiseks. Neist lähedes asutagu kogu meie vabaharidustöö suurejooneliselt reorganiseerimisele.

Õpperingid asutatagu kindla eesmärgiga teatud alaga tutvumiseks. Rühm inimesi, kes on huvitatud uuemaist põllukultuuri saavutusist, asutagu põllundusring. Teised, kes on huvitatud näiteks uuemast ilukirjandusest, asutagu ilukirjanduse ring. Nii võib kutsuda ellu, olenedes kohapealseist huvialadest, mitmesuguseid erisihilisi ringe. Olgu nimetatud näiteks kodaniku-teaduse, näitekunsti, tulundusala, kehakultuuri, karjanduse jne. õpperingid. Neid võib aga kutsuda ellu ka teatud praktilise ülesande lahendamiseks. Londoni voo-rimehed asutasid omal ajal õpperingi, et üheskoos jõuda selgusele, milline hobune on tulutoovaim Londonis pidamiseks.

Soovitav on õpperinge mitte ellu kutsuda iseseisvana, vaid asutada neid juba olemasolevate organisatsioonide juure. Nii võrsuks õpperingidest organisatsioonidele järelkasv. Samuti jäävad ära suuremad reorganiseerimisvalud, mis iseseisva ringi asutamise juures on vältimatud.

Et ringide töö võiks areneda jõudsasti, tuleb pidada silmas mõningaid nõudeid.

Liikmeid õpperingis ärgu olgu liig palju. See pidurdab nende viljakat tegevust. Igatahes ärgu tõusku liikmete arv õpperingis üle 25, kusjuures soovitavaim arv on 15. Soomes, kus õpperinge on juba mitu tuhat, ei anta õpperingidele riigi poolt toetust, kui õpperingide liikmete arv ületab 25. Soovitav on sel juhtumil asutada 2 ringi. Tähtis on ka liikmete vanadus ja ühiskondlik asend. Noortel on rohkem ideelist ja vanadel rohkem praktilist laadi huvid. Aga ka hariduslik tase olgu suurte amplituudideta. Koostöö on võimalik küll algkooli ja keskkooli haridusega inimeste vahel, samuti ka kesk- ja ülikooli lõpetanute vahel, kuid alg- ja ülikooli haridusega inimeste huvid ja eruditsioonid on liialt kontrastsed.

Liikmete hankimiseks asutatavasse õpperingi tehatagu propagandat. Peetagu meeles, et õpperinge peetakse alul laiemais ringkondades igavaiks. Seepärast

Lõpp 600 lhk.

Revolutsioon

ENAMLASTE OKTOOBRIPÖÖRE PETROGRADIS JA EESTIS

ED. LAAMANN

„Milleks seda sõda vaja? Milleks meid siin kinni peetakse? See pole ju meie maa, vaid Saksamaa.“

Vene soldat Saaremaalt plagades.

Varsti on 15 aastat oktoobripöördest, mis võimu Venemaal andis enamlaste kätte. Seda pööret on nimetatud „sotsiaalseks revolutsiooniks“, „kümneks päevaks, mis vapustasid maailma“. Ja selle vapustuse järelmõjud kestavad veel praegugi.

Veel enam. Oktoobripööre lõi kooli. Enamlaste käes sai ta eeskujuks kõigile pärastisile võimuvallutamise katseile. Täpselt Petrogradi oktoobripöörde kava järgi korraldati Tallinnas 1. detsember 1924. Seda sama „mässukunsti“ katsuti rakendada ka kõigil teistel võimuhaaranguil: Hamburgis, Šanghais ja mujal. Ja kominterni strateegias jääb ta praegugi niisama klassikaliseks eeskujuks ja ideaaliks nagu väejuhile Cannae või Austerlitz. Seega püsib ta „aktuaalsus“ täninigi.

Kuid ei saa ütelda, et oktoobripöördes kõik oleks selgitatud. Tema üle on küll palju vaieldud, isegi ta peakorraldajate eneste keskel. Aga just ta aktuaalsus on, mis neid takistab kogu tõde toomast lagedale. Veel vähem on ta selgitamiseks teinud allajäänud pool. Oieti püüavad mõlemad, nii võitjad kui võidetudki, pöörde tähtsust kitsendada, teda viia alla Vene sisepoliitiliseks, sotsiaalseks pöördeks, kuna tõeliselt ta oli eeskätt — Vene riigi ja rahva välispoliitiline katastroof, sajandeid paisunud Vene maailmariikluse murdamine.

Saaremaa langemine.

Ebasoodus ilmastik lubas dessandi Saaremaale võtta ette alles paarinädalase viivituse järele. Hoobi sihtis Ludendorff meelega Petrogradi suunas. „Kuna õige paljudel inimestel puudub arusaamine ajast ja ruumist, pidi see seal sügavalt mõjuma.“ („Kriegserinnerungen“, lk. 404).

Tagalahel maandusid 29. septembril 1917 saksa 42. jalaväe diviis ja jalgrattabrigaad kindral von Katherini juhatusel. Vene väed, tabatud mihklipäevapeojärgselt varahommikuselt pohmeluselt, pistsid jooksu.

Vene põhjarinde juhataja Tšeremissovi teatas 11. okt. ajalehtedele, et Saaremaal andis kaks polku end vastupanuta alla. Hiius ei tahtnud sakslased vene soldateid võtta vangi ja saatsid nad vene poole tagasi.

Mereminister Verderevski kaebas eelparlamendis 10. okt. Helsingi baasi lahinglaevastiku üle, kus ohvitseride ja madruste vahel olivat kuristik, ja teatas, et osa Sõrve patareide komandost end olevat katnud igavese häbiga: seal sundis meeskond võitluse lõpetama ja saksa parlamentööri vastu võtma.

Eestis avaldas kõige otsemalt oma kibedust O. Sternbeck „Sotsiaaldemokraadis“: „Asjatundjale on asi päevaselge. Väljas lahtisel merel vahilaevastikku ei olnud, sakslased kukkusid randa nagu tae-

vast. Ja maal pääsid isegi nõrgad mootorimeeste salgad ilma vaevata Muhu sillani... Oleks Saaremaal võitlusvõimeline sõjavägi seisnud, siis ei oleks saksa sõjajuhatus iialgi usaldanud ühtegi soldatit meie rannadele maale saata.“ („Pvl.“ 7. okt.)

Ei aidanud enam, et viimsel silmapilgul, 3. oktoobril, 1. Eesti polgu osi hakati saatma Volmari alt Muhumaale. 5. oktoobril tuli sealtki lahkuda.

Miks vene väed ei pannud vastu? Sõjaminister Verhovski ütles 10. okt. eelparlamendis avameelselt: „Peapõhjuseks, mis sõjaväe hingeelule mõjub hävitavalt, on see, et sõjavägi ei saa aru sõja eesmärkidest.“

Petrogradi sovjetis seletas juba 21. sept. üks rindel tulinud ohvitser: „Soldatid kaevikuis ei taha praegu vabadust ega maad. Nad tahavad ainult — rahu. Mis te siin ka ei kõneleks, — soldatid enam sõdima ei hakka.“

Üllatunult hüüti vahele, et seda ei räägi isegi enamlased, kuid ohvitser jätkas kindlalt:

„Me ei tea, mis räägivad enamlased. Ma annan edasi, mida tean ja mida palusid mind edasi anda soldatid.“

Samas Petrogradi sovjetis ütles hiljem üks rinde esindaja: „Kaevikuile on vaja rahu, maksu mis maksab, kas või mingisugune alatugi rahu („pohabnõi mir“), mitte aga praegune väljakannatamatu seisukord.“ (N. Suhanov: Sapiski o revoljtsii, VI, lk. 217—218, 225.)

Kust tuli see äravõitmatu rahutahe? Kas kihutusest „ilma maade võtmisteta ja sõjakuludeta“? Vaenlane seisis sügaval Vene riigi piirides, ja olgugi et ta kinnitas enda olevat valmis „kokkulepperahuks“, polnud ta kunagi võtnud vastu vene revolutsiooni rahuvormelit. Oli silmanähtav, nagu seda Vene välisminister Tereštšenko septembri keskel ka kinnitas, et Saksamaa tahab teha rahu vaid „sõjakaardi alusel“, s. o. võttes ära kõik maad, mis ta okupeerinud. Vene soldat polnud ka niisugune fantast nagu enamlane, et ta oleks lootnud revolutsiooni puhkemist Saksamaal. Säärased kauged asjad jätsid teda üsna külmaks.

Põhjus, miks soldat ei tahtnud sõdida, oli lihtne: seda maad, kus ta pidi sõdima, ei lugenud ta Venemaaks. See oli muulaste, õhtu-piirirahvaste, mingisuguste kah-sakslaste maa. Saaremaa langemisel ilmes see päevaselgelt:

„Milleks seda sõda vaja? Miks meid siin kinni peetakse? See pole ju meie maa, vaid Saksamaa.“

Nii teatas soldatite arvamisest vene parempoolsete leht „Revelskoje Slovo“ („Pvl.“ 24. okt.). Sedasama kinnitas siis ka eesti enamlane H. Pöögelmann:

„Meid on Venemaal põliselt „väljamaalasteks“, „võõrasrahvaks“ peetud ja meiega ka sedamööda ümberkäidud. See vaade valitseb ka praegugi ühe osa — arusaamatu — sõjaväe hulgas. See ei tunne ennast sugugi kohustatud olevat Saaremaal võitlema. Veel enam... Ta on valmis siin kõik mahajätma, isegi kõike ärähävitama, arvates, et seega üleriiklisi kasusid kaitses.“ („Tööline“ 4. okt.)

Vene soldatil oli seesama „piiride haigus“, mis hiljem nii mitmel puhul tuli ilmsiks Vene kodusõja rindeil, kus välispool oma kodumaa piire sõdida ei tahtnud. See „piiride haigus“ oligi, mis siis Venemaa ja piiriiriikide piirid ära määras. Vene soldat nõudis seal „autut rahu“ heas usus, et sõda „meie Rjaasanini ei ulatu“.

Lagunemine.

Hoop rahvuslikult iseteadva rahva pihta sunnib teda hambaid kokku surudes koonduma meeleheitlikumale vastupanule. Saaremaa hoop viis Venemaa korralageduse viimse võimaluseni. Sõjavägi lagunes lõplikult. Taganevad väed röövisid ja laastasid, mis kätte puutus. Rüüstamiste vastu Lääne- ja Harjumaal tõstis Eesti Maapäev 13. okt. protesti, mille telegrafeeris ka välissaadikuile. „Serbia ja Belgia hävitati Saksa vägede poolt, Eesti maa hävitatakse oma riigi vägede poolt“. 5.—8. oktoobrini rüüstati Tallinnas viinaladusid.

Seisukorda kirjeldas Riia all seisva XII armee soldatite nõukogu 4. okt. resolutsiooni-üleskutses: „... Maa olemasolu ise on kaardile pandud. Pimedate liikumiste ja pogrommide loodusjõud uputab maad... Demokraatia organiseeritud kihtides jõuetus ja lahku minekud. Revolutsiooniline võim ei tegutse. Omakasu istub kindlalt varalistes kihtides, kuid pime muretus ja kuritegelik süvenemine oma rühmahuvidesse hakkavad sügavalt tungima ka töötavasse kihtidesse. Sõjavägi on maa poolt maha jäetud, paljas ja poolnäljas... Lõob revolutsiooni elu- ja surmatund...“

Ühtlasi läksid ülekaite enamlased. Balti laevastiku kongress Helsingis avaldas Saaremaa langemise puhul radioteel üleskutse, mille häbematus võrdus ainult ta sentimentaalsusele: „Vennad, saatuslikul tunnil, kui hüüab lahingusignaal, surmasignaal, me tõstame oma häält ja saadame teile oma tervituse ja surmaeelse testamendi. Rünutatud ülevõimulistest saksa jõududest hukkub meie laevastik ebatasases võitluses. Ükski meie laevadest ei saa hoiduma kõrvale lahingust. Laimatud, teotatud laevastik saab täitma oma kohut suure revolutsiooni ees. Me kohustusime kindlalt pidama rinnet ja kaitsma juurepääsu Petrogradile. Me täidame oma kohustuse. Me ei täida seda mõne näruse vene Bonapardi käsul, kes valitseb revolutsiooni pikameelsusest. Me täidame oma revolutsioonilise teadvuse ülikäsku. Me läheme surma suure revolutsiooni nimega värise matuil huultel ja võitlejate kuumades südames. See võitlus elu ja surma peale annab meile püha õiguse kutsuda teid, kogu maailma proletaarlased, valju häälega surma silma ees mässule teie rõhujate vastu. Sel tunnil, kui Baltimere lained meie vendade verrega värvitud, kui meresügavus nende laipu neelab, tõstame meie oma hääle. Huultelt, mis surmakrampidest tabatud, tõusevad viimsed sõnad teile, kogu maailma rõhutatud: Tõstke üles revolutsiooni lipp! Elagu ülemaailmne revolutsioon! Elagu õiglane rahu! Elagu sotsialism!“

Mis selle sentimentaalse buffonaadi taga tõeliselt sündis, seda jutustas Balti laevastiku kongressi üks

peategelane, madrus Döbenko, 13. okt. Petrogradi sovjetis:

„Sõjaoperatsioonide eel küsis laevastiku juhataja kongressilt, kas lahingu käsud täidetakse. Meie vastasime: täidetakse — meie kontrolli tingimusel. Kuid mingeid Ajutise Valitsuse käske me ei täida. Ja kui me näeme, et laevastikku ähvardab hukatus, siis puuakse ülemjuhataja esimesena masti otsa.“ (Suharov, VII lk. 42.)

Nii ei tulnud surmamineku lubadusi võtta sugugi nii traagiliselt. Need olid ainult „liigutavad“ sõnad „kõigi maade rõhutuile“. Et aga ülemjuhataja ülespoomise ähvardusega oli tõsi taga, seda olid Helsingi madrused juba varem näidanud oma ohvitseride hulgalise mahanottimisega.

Samas Petrogradi sovjetis praalis Döbenko, et ärgu usutagu, kui Petrogradi garnisoni tahetakse viia välja, eriti Tallinna kaitsma. „Ärge uskuge. Meie suudame Tallinna kaitsta isegi. Jääge siia ja kaitske revolutsiooni.“

See „Tallinna kaitsmine“ oli samasugune revolutsiooniline bluff nagu „surmaminekki“: mahanotitud ohvitserkonnaga lahingulaevad lamasid Helsingis lahinguvõimetuina.

Lenin käib peale.

Enamlased olid juba juuli algpäevil katsunud võimu vallutada ja alles paljastused nende kahtlastest ühendustest saksa staabiga panid Petrogradi väeosad astuma välja nende mahasurumiseks.

Sestsaadik Soome maapakku põgenenud Lenin leidis uusi lootusi Riia langemises ja Kornilovi mässu nurjumises. „Meie oleme erakordselt lähenenud võimu vallutamise ülesandele, kuid mitte otse, vaid küljelt.“

Septembri lõpul, kui Petrogradi ja Moskva sovjetides enamused olid läinud enamlaste kätte, hakkas Lenin salakirjavahetuses keskkomiteele käima peale, et võim vallutatakse, sest — muidu tegevat Saksamaa ja Inglismaa eraldi rahu; eelseisev Petrogradi äraandmine teeks võimuvõtmise šansid sada korda halvemaks, Kerenski sõjaväega aga Petrogradi vallutamist takistada ei saa (Lenin: *Sobr. Sotšin*. XIV, lk. 96—7, 133—5).

Saaremaa langemise puhul kirjutas juba Lenin avalikult lehtedes, et „kriis on küpsenud“. „Septembri lõpp tõi meile kahtlemata kõige suurema murrangu Vene — ja kõige väljanägemise järgi — ka maailma revolutsioonis... Kogu vene revolutsiooni tulevik on pandud kaalule.“

Talinnas algasid riigipöörde kampaaniat madrused, kes 15. sept. võtsid vastu resolutsiooni: „Kõik võim nõukogudele.“ Samad miitingud ja otsused järgnesid siis teistes väeosades. Petrogradi ettepanekul kutsuti 27. sept. Kadrioru lossi kokku terve revolutsiooniline konvent; sovjett, Eestimaa täides. komitee, väekomiteed, Eestimaa ametühisuste keskbüroo ja tööliste vanemate keskkomitee, kes sajatades „sotsiaalaeraandjaid“ — vähemlasi ja sots.-revolutsionääre —, et need viibimata ei tee rahu, teatasid oma valmisole-

kust toetada võimu üleminekut sovjettide kätte „kõikide kindluses olevate jõududega ja abinõudega“. Mässuotsuse poolt hääletasid peale enamlaste ka pahempoolsed sots.-revolutsionäärid ja vähemlased-internationalistid. „Tagajärjeks,“ ütles „Tööline“ (29. sept.), „on, et terve revolutsiooniline sõjavägi ja tööliste hulk, Peterburist alates läbi Soomemaa ja Eestimaa ühise revolutsioonilise väehulga sünnitab, kes iga silmapilk valmis ühist tegevust alustama.“

Oktoobri alul käis Lenin juba peale, et enam ei viivitataks. Viivitus muutuvat juba kuriteoks. Sõjaväes kasvavat sümpaatiad enamlastele. Soomemaa väed ja laevastik olevat valitsuse vastu. Saksamaal olevat ilmselt algamas revolutsioon. Oodata veel sovjettide kongressi olevat lapsik mäng formaalsustega.

8. oktoobril andis Lenin mässu instruksioonid: võimu üleminek sovjettidele tähendavat tegelikult sõjariistus mässu. Mäss, nagu sõdagi, olevat, nagu ütles Marx, kunst. Selle kunsti jaoks andis revolutsiooni taktika suurim meister Danton juhtnöörid: julgust, julgust ja veel kord julgust! Vaja äkitselt ja kähku tungida peale Petrogradile tingimata nii seest kui ka väljast — Soomest, Tallinnast, Kroonlinnast — kogu laevastikuga, maksku mis maksab vallutada telefon, telegraaf, raudteejaamad, eeskätt sillad.

Petrogradi garnisoni streik.

Enamlasile tuli appi ootamatu asjaolu, mis võimuvallutamise tegi palju kergemaks kui Lenin seda oli julgenud loota.

Petrogradi garnison oli lagunenud nii enamlikuks, et Kerenski põhjarinde juhatajale Tšeremissovile pani ette ta liinilt ära kutsuda. Tšeremissov neid laokil vägesid ei tahtnud, kuid lõppeks siiski andis käsu. (Trotski: 1917, II, lk. 82.)

Nahka hoidvale ja päevaroosiseemneid närivale garnisonile oli enamlastil kerge seda käsku ette kujutada kui uut „kornilovlust“. Noor pahempoolne sots.-rev. Lasimir pani sovjetis ette moodustada väeülema te mässukatsete ärahoidmiseks ja tegevuse kontrollimiseks sõjarevolutsiooniline komitee. Oma naiivsuses pole ta aimanudki, et sellest saab mässustaap enamlastele. Need aga haarasid sellest kohe kinni, sealjuures ainult püüdes maskeerida ta tõelist otstarvet. Vanemad vähemlased, kes aga oma endisi parteiseltsimehi tundsid, tõstsid kohe kisa, et siin valmistatakse sõjariistus mässu.

Enamlasile ei jäänud nüüd üle muud kui garnisoni väljaviimise küsimus kasutada ära oma sihtides. Trotski ütleb: „Oktoobripöörde tulemus oli kolmveerandis ette otsustatud sel silmapilgul, kui me hakkasime vastu Petrogradi garnisoni väljaviimisele ja löime sõjarevolutsioonikomitee. Oluliselt oli see Petrogradi polkude veretu mäss ajutise valitsuse vastu; 25. okt. mäss kandis ainult täiendavat laadi.“ (Sotšin. III, I, lk. XLIX-L.)

Et soldateid meelitada, ei põlanud nüüd enamlasted ühtki demagoogiat. Tegevusetu soldatid olid revolutsiooni kestusel sõitnud täitsa maksuta linna tram-

mil, tätes seda hulgan, kuna elanikkond ja linnama-japidamine kannatasid. Linnavalitsus, et häda kuidagi aidata, otsustas võtta soldateilt väikest trammimaksu — 5 kopikat 20 kopika asemel, mida maksid muud elanikud.

Trotski ajas mööda miitinguid ringi ja kihutas soldateid pateetlikult selle „jultunud kontrrevolutsioonilise maksu“ vastu. Teda toetasid enamlased, kes linnavolikogus maksu ise olid leidnud mõistlikuks. (Suhanov, VII, lk. 78—9.)

Viimsed mured.

Mitte kõik enamlaste juhid polnud mässu poolt. Umbes kolmandik kartis, et võim küll saavutatakse, aga pärast toitus-, majandus- ja administratiivras-kustes ei suudeta seda pidada.

Päev pärast sõjarevolutsioonikomitee asutamist oli Petrogradis enamlaste keskkomitee koosolek, millest ka Lenin parukas võttis osa. Kümnetunniste ägedate vaidluste järele otsustati tõsta mässu enne sovjetide kongressi kokkuastumist, et kongress asetada sündinud tõsiasja ette. 12 liikmest jäid siingi vastu Sinovjev ja Kamenev. Kuid needki ei seadnud veel üles põhiküsimust — mis saab edasi? Kord küsiti, mis saab siis, kui võim võetakse, aga ei saa ei vahe-rahu ega rahu — siis võivad ju soldatid ka mitte enam alustada revolutsioonilist sõda? Mis siis?

Seal juba Lenin kaotas kannatuse: „Üks loll võib 10 korda rohkem küsida kui 10 tarka vastata... Meie ei eita võimu raskusi, kuid ei lase end kohutada ka revolutsiooni raskustest!“ (Suhanov, VII, lk. 65.)

Mässunõu arvustusega esinesid Kamenev ja Sinovjev veel 15. okt. partei aktiivsel koosolekul ja avaldasid siis Gorki lehes „Novaja Žisn“ protesti enamlaste poliitika vastu, mille eest vihastatud Lenin nõudis nende „streigimurdjate“ väljaheitmist parteidest. (Sapiski Instit. Lenina, II, 1927, lk. 23—29.)

Enam kui pealinnad tegi enamlastele muret front. Seal pidi enamlaste vastu mõjuma see, et nad ei lasknud Petrogradist välja vägesid fronti toetuseks. Tšeremissov tegigi sel alusel üsna suurt müra juba 20. okt. ümber. Kuid siin rajasid enamlased kõik oma lootused viibimata rahupakkumisele. Nad arvasid, et kuigi front neid aktiivselt ei toeta — aktiivselt vaenu-line ei saa ta ka olema. (Suhanov, VII, lk. 69—70.)

Smolnõis astus kokku põhjaoblasti sovjetide kongress, mille esimeheks valiti enamlane lipnik Krõlenko. Trotski viis seal pahempoolsete sots.-revolutsioonäärde toetusel peagu ühemeelselt läbi otsuse — võim sovjetidele. Tormiliste kiiduavalduste saatel pakkus „punase Lätimaa“ esindaja tulevaste mässajate käsutusse „40.000 Läti kütti“. Laokil ajal oli see juba jõud! (Suhanov, VII, 74.)

Välis- ja sõjaministrid vastamisi.

Mis tegi sel ajal Ajutine Valitsus? Saaremaa lan-gemise järele hakkas ta jälle kõnelema vajadusest

Petrogradi evakueerida, seletades, et sõjaline ähvardus Petrogradile ei otsusta veel sõjaküsimust. Kuid Petrogradi sovjeti soldatite sektsioon võttis selle pärast 6. okt. protest-resolutsiooni vastu: kui valitsus ei suuda Petrogradi kaitsta, siis tehku ta rahu või andku oma koht teisele valitsusele. (Suhanov, VI, 236.)

Uus sõjaminister Verhovski, kellest kõneldi kui ühest andelisimast nooremast ohvitserist, oli juba varem püüdnud mitte ükski sotsialiste, vaid ka kadetide keskkomiteed veenda, et sõda on vaja lõpetada, näidates, et vägi on võitlusvõimetu. Tõsiasjade vastu temale vastu ei vaieldud, kuid kõik olid otsustamatud.

Sõjaväe meeleolude ametlik kokkuvõte 15.—30. okt. kohta ütleb: Vastupanematu rahujanu... Soov rütem jõuda mingisugusele lahendusele... pogrommi-liikumise kasv; komandeeriv koosseis ja komiteed on jõuetud. Pogrommide ärahoidmiseks tunnistas XII arme rahvusblokk soovitavaks moodustada armeed ja ülemjuhataste juures komisjonid rahvusorganisatsioonide esindajaist rahvuspolkude abil kohaliku rahva kaitsmiseks röövimiste eest.“ (N. E. Kakurin: Rasloženie armii v 1917 g. Moskva, 1925. lk. 143—145.)

Verhovskit oli toetanud ka uus ülemkomissar ülemjuhataste juures V. B. Stankevitš („Vospominania, Berlin, 1920, lk. 253—256), kes välisminister Tereštšenkole näitas fronti telegrammide pakke, kus nõuti viibimata rahu. See vaatas aga asjale üleolevalt. Venemaa oli parajasti lähenemas oma suurimale välispoliitilisele võidule. Tereštšenko pidas Bulgaaria ja Türgiga salaläb'raakimisi, et need sõja lõpetaksid ja Venemaale avaksid tee Vahemerre. Austria oli viimsel hingetõmbusel ja paar päeva enne oktoobripööret jõudis temalt Petrogradi ettepanek eraldi-rahuks. Rahu Austriaga oleks kahtlemata enda järele kohe toonud ka rahu Bulgaariaga ja Türgiga. Venemaa ja seega ühes liitriikide võit oleks juba 1917. a. lõpul olnud käegakatsutav. (A. Kerenski: Erinnerungen, Dresden, 1928, lk. 392—393.) Kuid just nüüd, kus isegi paljas passiivnegi vastupanu silmanähtavalt tõotas peatset võitu, oli Venemaa lõplikult kaotanud oma närvid. Peaminister Kerenski oli apaatne. Ta oli tihti loid, väsinud, tegevusetu ja kordas aina, et ta ootab kannatamatult asutavat kogu, et sellele oma volitused üle anda. (Stankevitš, 252.) Venemaa läks oma saatusele vastu vene fatalistlike hüüdsõnadega „avosj“ ja „nitšev“, „küllap ehk saab“ ja „vahest ei juhtu midagi“.

Kui sõda lõpetada ei saa, siis tahtis Verhovski vähemalt sõjaväge mitmekordselt vähendada — vahest kuni 15—20 korpuseni. Seega ei tahtnud aga hakka saada sõjaülemused.

Viimses hädas toetati nüüd jälle rahvusväeosi, mille asutamise sovjeti survele Kerenski oli kogu suveks pannud seisma. Uute eesti polkude formeerimiseks tulid load ja isegi eesti korpust peeti soovitavaks.

(Järg ja lõpp järgmises numbris.)

(Algus „K. K.“ nr. 16.)

Teekond Kopenhaagenist kuni esimese järgneva peatuseni Bergenis, Norras, möödub meil suure kuumuse tähe all. Kattogat, Skagerrak ja Põhjameri, mis alati tormised, on vaiksed ja merepind on peegelsile: ülalt aga kõrvetab tulikuum päikeseketas, vahest harva vaid jahutab sind Põhjamerest tulev nõrk tuulepuhang. Säärases olukorras ei suuda meie põhjapoolse hõimu õrnem pool — Soome neiud — taevataadi kuumusele panna vastu ja laevalael on meeskonna lahel kaasabil varsti korraldatud „külmad vannid“, et karastada Põhjajala tütreid ja pakkuda neile meeletuletusi kodumaisest ilmast. Laeva pump pannakse töötama ja merest hangitakse vett; voolikust väljuva soolase merevee-joa all karastavad end supeltrikoodes soome õrnema soo esindajad. Pilt on ütlemata kena ja meeleolu ülev; kenamaks ja meeleolurikkamaks muutub ta hetkest, millal meie matkakaaslane, Oulu vangladirektor J., vanne võtvate naiste sekka ilmub sarnases kasukas ja karvamütsis, nagu neid kandsid Põhja Pojad vabadussõjas, seistes ise teiste seas jääkarulises rahus ja välimuses, mis teisi sunnibki teda ristima „Jääkarhuks“.

Nii kuumusega võideldes suundub laev aga rohkem ja rohkem põhja poole. Möödunud Skandinaavia lõunatipust Lindsenäsist, jaheneb juba ja varsti satume Norra mägede ja fjordide piirkonda, kus enam pole tormikartust ja kus päikenegi on nagu jahedamaks muutumas.

Edaspidine matk läheb meil röõbiti Norra rannikuga arvurikaste saarte vahel ja fjordides, millest üks on ilusam teisest. Saared — nende arvu loetakse Norras 150 tuhandele — fjordid, lahesopikesed ja suuremadki lahed, milliseid vahest on ühepalju saartega, ja kõrged mustendavad kaljumäed loovad pilte, mis kunagi ei lähe meelest. Kogu teekond ses piirkonnas, on lõpmata huvitav. Sageli viibib laev kõrgete mägede vahelises fjordis ja su silm ei näegi kuski kauguses avast, kuhu laev peaks oma kursi võtma. Risteldakse kohis, mis harjumatu meresõitjale ajab hirmu peale, eriti siis, kui säärane saarte rägastiku vaheline veekitsus — fjord — täitub uduga (mis siin on sagedane nähtus), millal kergesti võib siin joosta karile. Arvestades säärast hädaohtlikku, kuid matkajale huvitavat teekonda, ongi soome meresõiduvalitsus (meren-

kulkulaitos), kes on laeva omanikuks, palganud laevalae kogenud norralase-lootsi, kes oma ülesande sooritas hiilgavalt ja hästi.

Nii risteldes jõuamegi Norra suurimasse provintsi-linna Bergenit (95 tuhat elanikku), mis merelt ei ole sugugi nähtav, kuna ta asub fjordi sopis ja kergib silma ette alles siis, kui oled jõudnud kõrgete mägede vahelt ta külje alla.

Bergen on sõna tõsisel mõttes turistide linn. Igal sammul leiad siin kauplusi, mis on määratud turistidele ja mille ukse-esist ja aknaid ehivad sildid ja pealkirjad „Souvenirs“. Näib, et linna ärimedhed endid turistide kulul tahavad elatada ja võivad ka seda, kui arvestada turistide uudishimulisust, mis inimest otse kihutab ostma endale mõnd mälestuseset. Mälestusesemeil endil aga pole müügikohaga sageli midagi ühist, kuid siiski neid ostetakse. Nii näiteks pakuti meile Bergenis peagu igas kaupluses Lapimaal (Finnmarkenis) valmistatud pödranahkseid lapi susse (kingi) ja pödrasarvist valmistatud mitmesuguseid asju. Neid osteti, kuigi teati, et need Bergenit jaoks on ju täieline importkaup, millel Bergeniga pole midagi ühist. Ja kuigi norralase kohta ollakse arvamisel, et ta on väga aus ja mitte omakasupüüdja, siis peab eriti bergenlaste kohta ütleva vastupidist: turistide kaupluses ilmnes nähtusi, mis meie ärielus praegusel ajal juba on kadumas unustushõlma ja mida ainult veel harrastatakse Setumaal, et kui sulle kaupluses mõni asi hakkab meeldima, siis ei müüda teda selle hinnaga, mis kaubale on kinnitatud, vaid kauplemise ajal tõsetakse hinda nii mitmel korral, kui oma huvi oled üles näidanud huvialuse eseme vastu.

Üldiselt tuntakse siin turisti vastu aga kõikjal huvi ja sind saadetakse ja sulle juhatakse üht ja teist nii tasu eest kui ka tasuta.

Peatudes Bergenit vaatamisväärsuste juures tuleks kõigepealt mainida, et see linn on omaette pärl vast kogu Euroopa linnade hulgas. Ilult ei suuda, nagu teadlikud võrdlejad kõnelesid, temaga võistelda ka šveitsi linnad, mis Alpide jalale on rajatud. Linn asub kõrgete mägede vahelises orgudes, millesse siit ja sealt ulatuvad väikesed lahesopikesed — fjordid. Eriti üle-vaatliku pildi saad linnast, kui tõused mööda köisraud-

teed üles, 303 m kõrgusele Fløieni kõrgustikule, kust avaneb unustamatu vaade linnale ja ümbrusele. Ka köisraudtee — Fløibanen — ise on tehnika saavutis, mis väärib vaatamist. Kogu raudtee on rajatud kaljule ja vagunid tõusevad siin mööda kaljust pinda (muidugi rööbastel) 45-kraadilise nurga all 303 m kõrgusele merepinnast. Istmed vaguneis on asetatud nii, et nad vaguni ühes otsas on madalamal kui teises. Istudes säärases vagunis saad mulje, nagu viibiksid „Estonias“ „kukepööringul“ — teisel röödul —, sest välja vaadates pead vaatama üle eesistujate peade. Tahtmatult kergivad sinus hirmu- ja õudustunded, kui esmakordselt astud säärasesse köisraudteevagunisse, mida ei vea vedur, vaid viimase asemele on paigutatud käsivarre jämedune terasköis, mis vagunit veab märke või laseb teda aeglaselt laskuda alla orgu. Tekib kartus, et tõustes mäe viimsele veerandile võib ehk katkeda veoköis ja siis... all orus võivad sajad samariitlased kaevata välja vaid veriseid lihatükke rusude vahelt. Säärane kartus aga möödub peagi, kui oled kuulnud vagunijuhilt, et vagun on varustatud erilise seadeldusega, mis köie katkemisel otsekohe rakendub töösse ja küünte kombel kõvasti kinnitub rööbaste külge nii, et vagun ei saa lennata alla, vaid liikumatult jääb püsima rööbastele. Trööstinud end sellega, võid sõita mäelt jällegi tagasi linna, et silmitseda veel üht-teist huvitavat.

Linna liikudes võib siin näha vihmavarjude ja vihmakubede rohkest. Päikesepaistelise päeva ajal jalutatakse siin varustatuna ühe eelnimetatud esemega ja seda mitte asjata: ilmastik on Bergenis väga muutlik ja erakordselt vihmarikas — linna loetakse Euroopa sademeterikkaimaks linnaks, ja ega ka asjata öelda, et Bergenis sünnib laps maailmale vihmavarjuga varustatult.

Hoolimata sadudest ja veerohkusest on Bergen mitmel-setmel puhul olnud tuleohtudes ja vanast hansa-aegsest suurimast kaubalinnast on praeguses Bergenis vaid vähesed mälestusmärke, mis on tingitud sellest, et peagu enamik elamuid on puuehitised, mis tules hävivad.

Praeguses Bergenis võivad mitmesaja-aastase minevikuga uhkustada vaid üksikud kiviehitised nagu Walkendorfi torn, Saksa kirik ja Håkonshallen — kuninga loss, ajast mil Bergen oli Norra pealinnaks. Vana arhitektuuri hävingule on kaasa aidanud siin õige suurel määral keskaegne ehitusviis, mis praegugi siin arvurikkais „smuget'eis“ avaldub. Siinsed „smugetid“ — kitsad tänavad, mis sarnanevad Tallinnas Müürivahe tänava põhjapoolsele otsale, — on omal ajal ja ka nüüdki suuresti soodustanud tuleõnnetuste suurt arvu, eriti just seetõttu, et nad on rajatud mägede veergudele, kuhu ligipääs raskendatud, ja et nad on niivõrd kitsad, et ühest elamust võid pikka sammu tehes astuda teise. Tallinnas moodiläinud „graadepoiste“ seisusel oleks Bergenis küll kerge tänavliikumist sulgeda, tuleks vaid oma laiade pükstega varustatud jalad ajada harki, ja tänavaliikumine ongi suletud.

Tutvunud nii, kiirel sammul, Bergeniga on tekki-

nud vajadus ka siitki lahkuda ja matkata kaugemale põhja poole. Enne Bergenist lahkumist tahaksin aga veelgi peatuda viivuks mõne nähtuse juures, et võiks tõmmata paralleele siinsete ja meie olude vahel. Nagu teada, on Norra vaatamata oma kuningriiklikule korrale väga demokraatne maa, ja asjata ei ütle E. Löning „Handwörterbuch der Staatswissenschaft“ VII andes, et monarhia ja vabariigi vahel seisab Norra. Viimane asjaolu ilmneb siin kõikjal. Kuski ei leidu siin säärast kuningriiklikku hiilgust, nagu vahest Norra naabermaas Daanis ja Rootsis. Ka politseinike arv on siin äärmiselt tagasihoidlik — neid ametmehi võite Norras otsida taga tikutulega ja nähtavasti ei tunta siin nende järgi tarvidust, mis on tingitud rahva väga vaiksest ja sügavusklikust iseloomust (viimane ilmneb eriti sisemaal). Ainus asi, mis nende ridade kirjutajale tundus monarhistlikuna ja tõi esile mälestusi õndsast tsaariajast, oli väike pealkiri raudteel kaubavagunil: 40 Mann, 8 Hester, 14,5 T = 40 meest — 8 hobust, 14,5 tonni, millest võis järeldada, et siin sõdurist kui inimesest ei peeta suurt lugu, vaid teda võrreldakse hobusega ja kaubavaguni kasuliku koorma arvestamisel on esmajärguliseks üksuseks võetud sõdur, nagu see oli vene ajal meilgi „sorok soldat ili tšetõre lošadi!“ Võimude leplikkust rahva eluavaldisse aitab peegeldada ka alljärgnev Bergenil kalaturul — Fiske-torvet'il — asetleidnud pildike: täisjõuline noormees najatub turul olevale prügikastile, avab õlalt võetud kasti ja toob nähtavale suure lõõtspilli ning hakkab mängima. Mängu alul paigutab aga kasti kaanele oma mütsi, kuhu siis kuulajad puistavad oma veeringuid — keegi ei sega teda, sest ta on tööta tööline ja valitsuse poolt on lubatud temal ja teistelgi sel moel teenida eluüldpidamist, et hoida ära meil moeks saanud abipalumisviisi valitsusasutiste uste taga ja sellega kaasaskäivaid mõttetuid hädaabitööde korraldamisi.

Lahkudes Bergenist matkame ikka ja jälle saarte ja fjordide rägastikus, Norra, rahvaarvult kolmanda (56.000 elanikku), kuid ajalooliselt vahest esmajärgulise linna Trondhjemil poole. Öeldakse, et heal lapsel on palju nimesid ja seda on ka Trondhjemil. Postitempel kannab pealkirja Trondheim, rahvasuus aga kõlab „Truundjem“ — Trondhjem ja mõnes paigas nimetatakse teda ka Nidaros'eks. Viimane nimi on tuletatud Trondhjemil juures merre suubuvast Nid-jöest ja tähendavatki Nid — jõesuud, kuid seda nime millegipärast põlatakse ja aastat 5—6 tagasi, kui linna sellenimeliseks tahetud ristida, tekkinud rahva seas „mäss“, mille tulemusena linn omab praegugi Trondhjem-Trondheim nime. Peatun Trondhjem nime juures kui rahvale omasema ja norrapärasema juures.

Ka seegi linn asub fjordi sopolis mägede vahel, kuid siinsete mägede ilu ei ole enam nii võluv nagu Bergenis. Võib-olla tuleb see sellest, et oled viibinud juba pikemat aega mägede regioonis ja iga asi, kui teda sulle palju pakutakse, muutub ju lõppeks tüütavaks ja üksluiseks. Linn endast on võrdlemisi väike, kuid omab Norra ajaloo ja majanduses kaunis väärrika koha. Siin on kroonitud praegune Norra kuningas Haakon VII ja varem on linn ka pealinnaks olnud. Ta on asu-

Ülal:

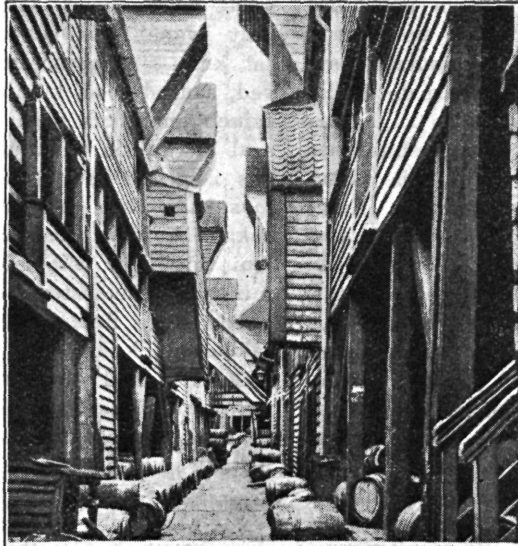
Üks arvurikkaist
„smuget'est“ Bergenis.

Keskel:

Trondhjemi doomkirik.

Vaateid

Norrast

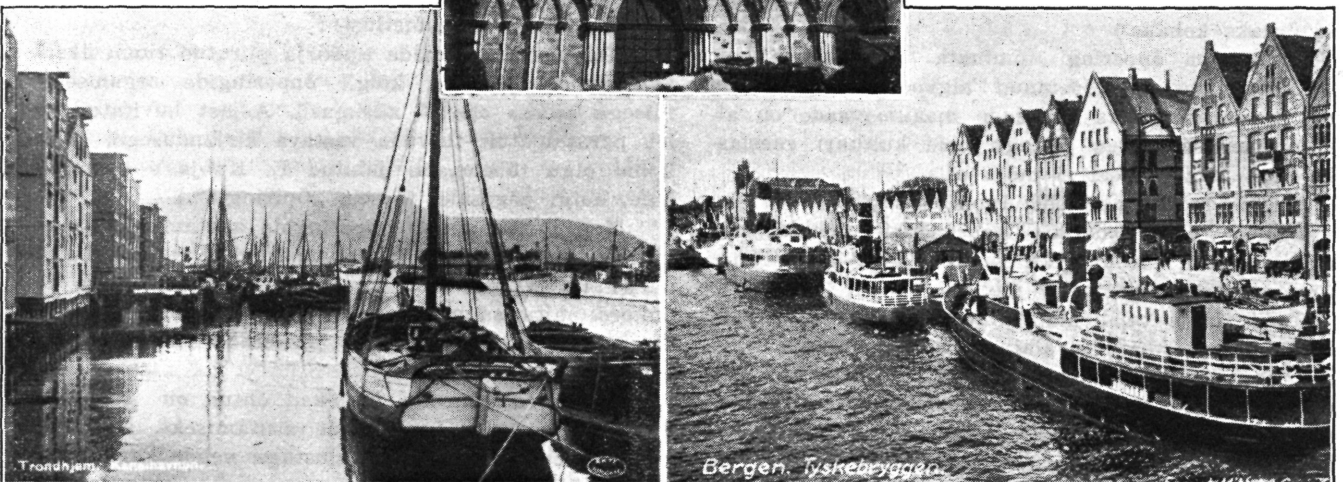

Ülal: Kõisraudtee — Fløibanen
— Bergenis ja vaade linnale kõr-
gustikult 303 mtr.

All: Kanali sadam Trondhjemis.

Ülal: Trondhjemi — Grökallen —
Hallvanake, kõrgus 556 mtr.

All: „Saksasild“ tüübiliste Hansa-
aegsete kaubakontorite-ladudega
Bergenis.

tatud 997. a. Olaf Trygvessonini poolt, kelle mälestuse jäädvustamiseks ka linna turuplatsile on paigutatud hiigla graniitsammas, mille tipult linna asutaja oma pilgu heidab linnale. Trondhjemi omapärasuste hulka kuulub Trondhjemi peakirik, mille saatuse on väga sarnanev Tallinna linna omale. Nagu teada, ehitatakse Tallinna alati, kuid iialgi ta ei saa valmis, ja samasugune on lugu ka Trondhjemi doomkirikuga. Kuigi tema ehitamisega algas Olav Kyrre juba 1066. aastal ja ta alles 1328. a. lõplikult valmines, on teda siiski 7 korda ehitatud ümber ja käesoleval suvelgi ehitati teda edasi. Säärased igavese ehitamise tulemuseks on aga Põhjamaade ehituskunsti tippsaavutus — rakendus, kus igal sammul võid leida kunstnik-kujuri mõttele ja kätetöö jälgi. Tahtmata manab see hoone sinus esile tundeid, mida nii kergesti ei suuda vaigistada, ja endas mõtlecki siin just leidvat hälli, mis norralasiski manab esile sügavuskikke tundeid. Siinkohal võiks tuletada meele Fenno-Skandia rahvaste arhitektuuri ja öelda, et Soomes on Fenno-Skandia ilmliku valitsemise hoone tippsaavutus — eduskuntatalo ja Norras — kirikliku võimu imposantne kuju — Trondhjemi peakirik. Doomkirik on ehitatud osalt romaani ja osalt gooti stiilis, kusjuures ehitusmaterjaliks on varem tarvitatud pehmet rohelist seepkivi, mis end laseb noaga voolida. Hilisemal ajajärgul ja käesoleval aastal on tarvitusele võetud lõhevärviline peenteeraline graniit.

Trondhjemi ümbrusest on mainimisväärne Gråkalleni mägi ja selle seljandikud, mis asuvad linnast umbes kümnekond kilomeetrit eemal, 556 meetri kõr-

gusel merepinnast. Gråkalleni — halli vanakese — tipult avaneb ilus vaade Trondhjemi ümbrusele. Kõikjal, kuhu silm iganes ulatub — ikka mäed ja orud, järved, suured sood, kuid mets jääb siin juba hõredamaks, esineb enamikus vaid kask, pihlakas, mänd ja siinseal ka kuusk, vastandiks Bergeni ümbrusele, kus esineb isegi pöökpuu (pukspuu) ja taimekasv kõigiti oli lopsakam. Eriti rohkesti kasvab siin mustikaid ja murakaid, kuid kas nad valmivad, on iseküsimus. Gråkalleni tipul aga võib leida vaid sammalt ja vaevakaski, mis siin ainukestena on kodunenud. Tipult avaneb vaade selge ilmaga idas Rootsini ja põhjas Põhja-Jäämereni, kuid selget ilma tuleb siin sama sagedasti esile kui meil oktoobrikuus täispäikesepaistelisi ilmu, mistõttu külastajal tuleb vaid leppida mäetipule paigutatud klaaskastis oleva suunanäitaja seletustega ja uskuda seda, millest seal kirjutatakse.

Gråkalleni peetakse igal talvel Norra ülemaalisi suusavõistlusi ja selleks on siia ehitatud 7 suusahüppemäge, millest Gråkallbakke on kõige kõrgem ja kuhu on ehitatud tribüünid mitmele tuhandele vaatajale. Hüppemägesid hoiab korras ja võistluste kohapealseks korraldajaks on Trondhjemi suusaklubi, kellel siinsamas asub n. n. „Skistuen“ — suusatuba — kohvik-restoraan, kuhu on ka paigutatud suusamuuseum, milles võib leida suusatüüpe Põhja-Norrast (Trøndelagenist, Nordlandist), Rootsist ja Soomest. Skistueni suusamuuseum on ainuke omasarnane peale Oslos oleva suusamuuseumi ja võistleb viimasega oma kogude rohkus. (Järgneb)

Õpperingide tähtsusest vabaharidustöös.

(592. lhk. järg.)

Ärgu korraldatagu tööd neis liig kuivalt ja teaduslikult. Õpperingid pakkugu vahelduseks ka lõbustusi ja meelelahutust. Milgi tingimusel ärgu alatagu õpperingide tööd igasugu põhikirjade ja kodukordade arutlemiste ja vastuvõtmistega. See peletaks inimesed kohe alul eemale. Alatagu õpperingi tööd mõne aktuaalseid küsimusi sisaldava vaidlus- või referaatkoosolekuga, valguspiltide näitamisega jne. (Hoidutagu ainult poliitilisest küsimusist, sest need on nüüdisajal igale inimesele õrnaks kohaks.)

Katsutagu õpperingi tõmmata ligi võimalikult neid noori, kes on lõpetanud algkooli, sest neil on huvi edasiarenemiseks ja nende maailmavaade on alles kujunemisel. Ärgu jäetagu neid kultuuri vaeslasteks küla demoraliseeriva mõju alla.

Kuidas korraldada tööd õpperingis?

Selleks tuleb tõmmata kaasa kõiki kohapealseid haridustegelasi, samuti ka eriteadlasi: agronoome, arste, advokaate, pastoreid jne.

Tööd ringis tuleb alata lihtsalt ja arusaadavalt. Kirjandusringis näiteks alatagu ettelugemisega. Siit siirdutagu referaat-keskustelu ringile. Järgmine aste oleks kursusing, mis on pikema kestusega. Kuna õpperingi peanõudeks oli isetegevus ja aktiivsus, siis tuleb hoolitseda selle eest, et teem oleks huvitav ja tekitaks vaidlusi, millest võtku osa kõik ringi liikmed.

Kõneoskuse arendamiseks on soovitatav, et kõik ringi liikmed järgemööda esineksid ettekannetega, juhataksid koosolekuid ja protokollisid neid.

Õpperingide töö ärgu kujunegu liig šablooniliseks. Vahelduseks korraldatagu kirjanduslikke kohtuid, kus võetagu sõelumisele mõni väärnähtus või pahe avalikus elus või ka mõni ilukirjanduslik teos. Miks mitte korraldada vahel sekka ka võistlusi (sellega pole mõeldud vaid iludusvõistlusi, vaid ka spordi-, kõne-, malevõistlusi)?

Kahjuks ei võimalda ajakirja piiratud ruum üksikasjalisemalt peatuda kõigil õpperingide organiseerimisega seoses olevail küsimusil. Asjast huvitatuil tuleb paratamatult tutvuda vastava kirjandusega. (Siinkohal olgu tähelepanu juhitud E. Kubjas'e ülevaatlikule, kuigi põgusale, teosele „Õperringid“.)

Meil Eestis annab õpperingide asutamiseks ja tegetsemiseks juhatusi ja näpunäiteid Eesti Haridusliit. Viimasel on koostatud ka õppekavu ja kodukordi mitmesuguste ringide jaoks. Samuti annab E. Haridusliit tasuta kirjandust kasutada ringidele õpingute läbiviimiseks.

Sügisese pimedad ja pikad öhtud on saabunud. Aeg on soodsaim õpperingide asutamiseks. Koondugu neisse noored ja vanad ja elustugu nende kaudu meie vabaharidustöö.

Hai.

Kõik karikavõistlustele!

Miks on iga kaitseliitlane kohustatud karikavõistlusi tegema kaasa?

Sügise tulekuga algab kaitseliidus karikavõistluste hooaeg. Need ei ole sugugi uued. Juba kaks aastat on neid korraldatud üle riigi ja kahe aasta kogemused tõendavad veel kord, et need on kaitseliidu põhivõistlused ja neist peab osa võtma iga relvakandja kaitseliitlane.

„Mis on karikavõistlused?“ küsib tahtmatult kaitseliitlane, „ja mispärast pean mina neid kaasa tegema?“

Selle selgituseks ongi mõeldud alljärgnevat read.

Kaitseliit on organisatsioon, kelle tegevusülesannete hulka kuuluvad ka riigikaitse küsimused. Nüüdsel ajal saab seda küsimust ainult sel viisil kõige paremini lahendada, et iga kodanik ennast tugevasti valmistab ette riigikaitse alal ja on võimeline võtma vastu vastase poolt antud lööki.

Selleks peavad kodukaitse organisatsiooni liikmed olema relvastatud. Seda on ka kaitseliitlased.

Kuid teame ka, et relv ise ei tee mingisuguseid imetegusid, kui teda ei käsita mees, kes seda oskab ja suudab.

Tähendab, iga kaitseliitlane peab oskama ja suutma oma relvaga tegutseda, vähemalt minimaalses ulatuses, mis on nõuetav igalt kodukaitsejalt.

Selleks on kaitseliidus nähtud ette kindel õppelaskmise kool. Kuid kaitseliidu pere on liig kogukas ja õpetajate read liig hõredad selleks, et igale mehele anda täit õpetust relvade käsitamise oskuses. Siin peavad kohapealsed juhid ja relvakandjad ise niipalju kaasa tõmbama, et nad omandaksid vajalise oskuste miinimumi.

Õppelaskmise kool ei jõua viimset kui üht relvakandjat läbi lasta, kuid seda on tarvis teha.

Siin tulevadki appi karikavõistlused. Karikavõistlustele tuleb iga aasta vähemalt kord iga relvakandja kaitseliitlane. Tuleb see, kes mingisugustel põhjustel ei saa järjekindlat õppelaskmise kooli teha kaasa, tuleb mees, kes ei suuda vahest järjekindlalt lastagi. Karikavõistlustel teeb ta vähemalt korra kaasa seda, mis oleks relvakandja miinimum: võtab normaalse laskeasendi, laeb püssi, sihhib, päästab kuke ja lõpuks õpib kuuli juhtima märgi pihta, mis talle lahingus on tähtsaim ja kardetavaim — vastase laskur rünnaku lähtelasusel.

Heatahtlikult võetult on see ilusaks kooliks kodukaitsejate massile.

Karikavõistlused on õppevõistlused. Siin on veel koht, kus saab õpetada, seletada, ette näidata ka neile, keda harilikult laskeradadel ei näe.

Mitte üksi laskeasenduslikke tehnilisi oskusi ei anna karikavõistlused. Nad jälgivad veel suuremaid eesmärke — nad kasvatavad üksustes ühistunnet, aren-

davad koostööd ja kõvendavad seda vaimset ja hingelist sidet, mis peaks „lillesidemega“ köitma kogu eesti rahvast.

„Kõik ühe eest, üks kõigi eest!“ on karikavõistluste tähtsaimad juhtlauseid.

Üksus peab tulema välja täies koosseisus; ainult siis ta suudab oma kohta väärikalt kaitsta suure võistlejate peres. Iga mees toob oma jõukohase anni, kes 90%—100% silmist, kes mõned üksikud silmad. Kuid üksikuid, ka pisikesi saavutisi summeerides saame juba tüseda resultaadi. Iga puudumine, ka nõrgima mehe oma, jätab täitmata augu, ja mida rohkem on kohusetundetuid, seda vähem on üksuse üldsavutis. Ei saa ka muis toiminguis üksused esineda tugevatena, kui neil „mehed ei seisa müürina“.

Ja lõpuks võistlus ise.

„Võistlus kasvatab meest,“ ütles lugupeetud kindral Laidoner laskureile meistervõistluste aktusel, „ta arendab vastupidavust, tahet, eneseusaldust ja — ausust.“

Kes kodukaitsejaist loobuks neist õilsaist sihtidest! Võistlustung pesitseb iga mehe südames, eriti laskuril. Ennemal aegadel võisid suursugusel laskesporti võistlusel jõudu katsuda ainult üksikud õnnelikumad, kes oma suurema osavuse tõttu pääsid esiritta, eliidi hulka.

Karikavõistlustega on ausale võistlemisele tee avatud kõigile. Igaüks võib siin vaba mehena astuda välja, oma võimeid demonstreerida ja võrrelda oma tasapinda teistega.

Igale mehele on tee lahti ja ta võib eduredelil samuda kõrgele, kuni kahekümnenda pulgani. Tingimused on kõigil ühesugused — muutmata sõjaväepüsis.

Kas need asjaolud ei oleks küllaldasiks põhjusteks, et iga kaitseliitlane, kui tuleb karikavõistluste kutse, haarab oma relva ja tõttab laskerajale täitma oma kohust iseenda, oma üksuse ja oma isamaa vastu?

Karikavõistlusi peeti seni ainult kahes ringis: linna- ja maakompaniid ja neile vastavad üksused võistlesid eraldi. Kogemusist selgus, et too liigitamine on vähene. Liig mitmetasapinnalistel üksustel tuli koos ja ühesuguseil tingimustel võistelda ja loomulikult — nõrgemal üksustel ei olnud lootustki esirinna üksustega saada vääriliseks. See halvas nende võistlustahet.

Nüüd on kõik kaitseliidu üksused grupeeritud, vastavalt nende iseäraldustele, tegevusvõimalustele, seitsemesse ringi ja iga ringi üksused võistlevad täiesti omavahel, iga ring oma auhindade peale ja iga ringi üksused järjestatakse oma paremuse järjekorras.

Sellega on loodud olukord, et peagu ühevõimelised üksused võistlevad omavahel.

Esimeses ringis võistlevad linnamalevate malevkonnad, maamalevate linnamalevkonnad ja linnamalevate majandus-administratiivüksuste õigustega pataljonid (divisjonid jne.). Malevkonna koosseisus võistlevad kõik malevkonna koosseisu kuuluvad eriüksused (side-, gaasikaitse- ja teised komandod, raskekuulipildujate ja teised rühmitused).

Teises ringis võistlevad maakompaniid ühes nende koosseisu kuuluvate erirühmitustega (ratsakomandod, sidejaod, raskekuulipildujate rühmad ja jaod jne.).

Kolmandas ringis võistlevad eskadronid.

Neljandas ringis võistlevad patareid.

Viiendas ringis võistlevad üksikud jalaväerühmad.

Kuueandas ringis võistlevad üksikud ratsarühmad ja need ratsakomandod, kes alluvad vahetult malevate või malevkondade pealikuile.

Seitsmendas ringis võistlevad majandus-administratiiv-erialüksused, millised alluvad vahetult maleva staabile (üksikud kompaniid, komandod, rühmad, orkestrid jne.).

Igas ringis esikohale tulnud üksus omandab ühe aasta peale rändauhinna.

Seni on rändauhinna kindlaks määratud järgmiselt:

Teises ringis, parimale maakompaniile — kaitseliidu ülema karikas.

Kolmandas ringis, parimale eskadronile — poola küttide liidult vabadvõitleja kuju.

Seitsmendas ringis, parimale eriuksusele — Eesti aukonsulilt Nürnbergis hra Kirschbaumilt väärtuslik hõbekarikas.

Ka teistele ringidele on nähtud ette rändauhinna.

Karikavõistluse laskmine koosneb kolmest osast:

- a) proovilaskud,
- b) laskmine kümneringilise märgi pihta ja
- c) laskmine kolmandik-kuju pihta.

Lastakse 200 m kauguselt lamades toelt või käelt, laskuri valiku järgi. Laskmise aeg on piiramatult.

Enne antakse 4 proovilasku kümneringilise märklaua pihta, milliseid näidatakse ühekaupa. Pärast seda antakse sama märklaua pihta 5 võistluslasku, milliste tagajärjed näidatakse kogu seeria andmise järele. Lõpuks antakse 3 võistluslasku kolmandik-kuju pihta, mille tagajärjed samuti näidatakse kogu seeria laskmise järele.

Võistlusrelvadena võib kasutada ainult muutmata sõjaväepüsse. Lahtisi sihtimisvahendeid võib ümber vahetada ja ümber kohendada ainult lahtiste vastu.

Niisugune oleks üldjoontes karikavõistluse käik.

Nagu juba pealiskaudsel vaatlemisel selgub, on see puht-õppevõistlus. Mees, kes kuskimujal laskmisega ei tee tegemist, peab siin laskmise vähemalt sedavõrd ära õppima, et suudaks täita nõuetava miinimumi.

Vastavalt sellele on ka võistlustingimused konstrueeritud.

Alul antakse 4 proovilasku selleks, et määrata kindlaks püssi jooks. See on täiesti loomulik: ei tea mees täpselt oma püssi jooksu, ei või tabavast laskmisest olla juttugi ei võistlusel ega lahingus.

Nii oleks karikavõistluse esimene osa lihtne püssi proovimine. Et see oleks täpsem, suurendati proovilaskude arv 3-elt neljale, mis on küllaldane püssi jooksu kindlaksmääramiseks.

See osa karikavõistlusest on puht-õppeosa ja siin ei tohiks instruktorid ja juhid keelduda oma õpetusest ja nõuandeist laskureile, et nad kergemini jõuaksid selgusele õige sihtpunkti kohta. Laskmise esimese osa tööline sisu on: **sihtpunkti otsimine.**

Teine osa, viis lasku 200 m kaitseliidu kümneringilise märklaua pihta, on õieti sihtpunkti kontrollimine. Õiguse järele tuleks siin iga lask näidata eraldi, et mees saaks teha vajalisi parandusi oma sihtpunkti valikus, kuid aja kokkuhoiu otstarbel tuli näitamine iga üksiku lasu järele jätta ära ja seda tehakse nüüd 5-lasulise seeria järele.

Selle laskmisega selgub, kui tihedat tuld mees üldse suudab anda, ja kuulide asetuse järgi saab veel viimseid parandusi teha sihtpunkti määramisel ja sihiku seadmisel.

Lõpposa, kolm lasku kolmandik-kuju pihta, on laskmise tähtsaim osa. Siin selgub, kui suure väärtuse omab tuli lahingus kasutamise mõttes.

Siin on võetud too märk, mis meile on kõige ohtlikum ja mida iga lahinglaskur tingimata peab tabama, s. o. lamaja laskur rünnaku lähtealusel — 200 m kaugusel.

Minimaalne nõue iga lahinglaskuri kohta on, et ta suudaks iga lasuga sel kaugusel tabada lamavat vastase laskurit.

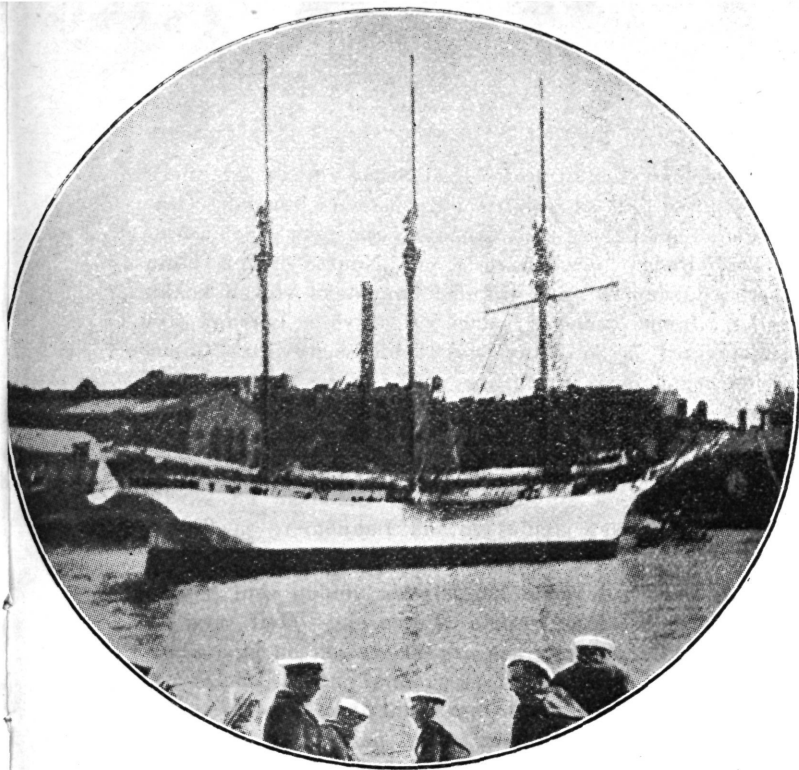
Karikavõistlused näitavadki, kui palju on kaitseliidus laskureid, kes seda minimaalset nõuet suudavad täita. Iga laskuri eesmärgiks olgu nendel võistlustel: **kõik kolm tabamust kolmandik-kuju pihta!**

Laskmine on nähtud ette ainult lamades asendist, sest et see on normaalne laskeasend lahingus. Lubatud on lasta kas toelt või käelt, sest et lahingus tuleb ette nii üks kui ka teine asend. On aega ja võimalusi, siis loomulikult laskur teeb ka toe oma püssile.

Karikavõistlustel paremuse hindamine sünnib üksuste keskmiste saavutuste järgi. Selleks kõigi laskurite poolt väljalöödud silmad arvatakse kokku ja saadud summa jagatakse üksuse nimekirjas seisvate tegevliikmete arvule. Saadakse üksuse keskmine silmade summa, mille järgi sünnibki üksuste asetamine paremuse järjekorda.

Maksimaalne silmade summa üksuse kohta saadakse ainult siis kätte, kui viimane kui üks mees tuleb välja ja laseb kaasa. Seepärast iga üksuse aukohuseks on **kõik mehed tuua välja.**

A. P.

VABATAHTLIKUD MEREKAITSE ORGANISATSIOONID

Vabatahtlikke riigikaitse organisatsioone on loodud pärast maailmasõda peagu igas riigis. Eriti vähemates riikides, kes rahalistel põhjustel ei jõua oma julgeoleku kaitseks küllalt suurt kaitseväge ülal pidada, etendavad need organisatsioonid tähtsat osa. Meie vabatahtlikus omakaitse organisatsioonis — kaitseliidus — on vääriline tähelepanu pöördud maaväele ta mitmesuguste relvaliikidega. Puudub aga mereväe üksus kaitseliidu juures, ehk me küll oleme mereriik sõjalaevastiku ja igal aastal kasvava kaubalaevastikuga. Ei oleks huvitusest vaadata, kuidas hindavad teised riigid oma merekaitse tähtsust.

Soomes tegutseb juba palju aastaid n. n. „Laivastoliitto“ — midagi meie „Laevanduse“ seltsi sarnast, kuid kuna viimane propageerib ainult kaubalaevastiku edendamist, püüab Soome selts rahvale teha selgeks sõjalaevastikku ja selle tähtsust rannakaitses. Peab ütleva, et see neil tõesti on õnnestunud. Sõjalaevastik kasvab iga aastaga. Vanade laevade asemele astuvad uued, moodsad üksused — laevastik on rahvale ja ta esindajale parlamendis toodud ligemale, ja seda suurelt mõjuva kihutustöö läbi. Aga ka Soome kaitseliidu laevastiku ehk „Merisuojeluskunta“ arenemine ja jõudne kasvamine on osalt „Laivastoliitto“ töö. Rannalinnades ja suuremais rannakohtades, ka siseriigis, kus aga on mõni veekogu, leidub malevate juures merekaitseliidu osakondi.

Mere-k.-l. laevastik, mis koosneb praegu mootor-, mootorpurje- ja aerupaatidest, on jaotatud järgmiselt: 1) vahilaevastik, 2) harjutuslaevastik ja 3) side- ja abilaevastik.

Sel aastal muretseti üks suurem õppelaev, kolme-mastiline purjekas „Tarmo“, et kaitseliitlasile anda vajalist meresõidu praktikat. Olles kõigi mere-k.-l. osakondade ühiseks õppelaevaks, tehti „Tarmoga“ paarinädalane õppesõit Läänemerele, külastati Gotlandi saart (Rootsi) ja Vindavi sadamat (Läti). Sealst sõitis

laev, kelle komanderiks on koment.-kapt. Sundman, Soome tagasi, et mõne aja pärast võtta ette uus sõit soome-rootsi rahvusest kaitseliitlastega.

Oma igapäevasest teenistusest vabal ajal harjutavad nii noored kui ka vanemad kaitseliitlased „harjutuslaevadel“, 13—15 mtr. pikkadel kinnise tekiga mootorpaatidel. Laeva ninas asub ruum k.-liitlasile, keskel on mootor ja laeva ahtris kajut „vene pealikule“ ja ta abidele. Keskel, laeva tekil, on kinnine ruum — roolikamber, kust laeva sõidu ajal juhitakse. Tarvitusel on ka mootorpurjejahid, et meeskonnale anda tarvilist õpetust purjedega ümberkäimisel, laeva takelaaži korrahoidmisel, otste splissimisel jne. Antakse midugi ka teoreetilist õppust, et igaüks laeva kompassi ja kaartide abil oskaks juhtida. Merepraktika kõrval võetakse harjutuslaevadel läbi ka sõjaline õppus — kõigepealt signaliseerimine lippudega ja morselampidega morsetähstiku järgi kahe rannajaama, laeva või signaajaama vahel. Näiteks peeti ühendust Orrengrundi ja Risholmi lootsijaamade vahel, missugune vahe on 9 meremiili (16,7 km).

Suure tähtsusega moodsas meresõjas ja rannakaitses on kunstliku udu ja suitsu tekitamine. Sellekohased aparaadid leiame harjutus- ja vahilaevadel (need on esimestest natuke suuremad ja kiiremad paadid). Vahilaevade luuresõidul või miiniväljadel vahil olles tekib tihti vajadus end vastaste laevadele ja lennukitele teha nägematuks, milleks aparaadist lastakse välja paks, ennast ikka rohkem laiendav suitsu- või udupilv, mille abil püütakse end vastase tule eest varjata ja eemalduda, et oma laevastikule viia tarvilisi teateid vaenlase liginemise, ta laevade arvu, tüübi jne. kohta. Relvi neil mootorpaatidel peale kuulipildujate muidugi olla ei või. Nendest õpetatakse merekaitseliitlasi lennukeid tulistama. Pealeselle vajatakse kuulipild. dessantoperatsioonide juures. Viimased võivad „tõsisel kujul“ ka rahua ajal ette tulla, näit. kui mõnes rannalinnas või -kohas maksva korra vastased elemendid ennast kas mässu, streigi või mõne muu rahutuse näol tahavad maksma panna. Nende rahustamiseks tuleks siis esijoones rakendada tööle mere-k.-l. osad.

Et mere-k.-l. mootorpaadid sõjakorral miinipanemiseks ja traalimiseks nende madala vees istumise põhjusel on väga kohased, korraldatakse Soomes mõne aasta tagant kaitseliitlasile miinikursused mereväe traalerite divisjonis (selleks on Soome mereväes tarvitusel endised vene A-tüüpi m.-paadid). Üldse töötab merekaitseliit tihedas kontaktis sõjalaevastikuga. Peale iga-aas-

Soome k.-l. mootorpaat S. P. 11

taste „mereleeripäevade“ korraldamise malevate juures, kuhu siis üksikute malevkondade laevad õppusteks kokku tulevad ja mis 2—4, vahest ka 8—10 päeva kestavad, võtab mere-k.-l. laevastik osa ka sõjalaevastiku, rannasuurtükiväe ja sõjaväe ühismanöövrest, kus juba põhjalikult kõik rannakaitse ja pealetungi meetodid läbi võetakse.

Laevastiku pealikele on võimaldatud oma teadmisi täiendada ja auastmes tõusta mereväe kaptenleitnandi aukraadini. Selleks korraldatakse pealikele ohvitseride kursused, harjutused ja lõpuks eksamid Tuusula pealike ja merekadettide koolides. Soome mere-k.-l. eesotsas seisab mereväe ohvitser, komentaja Hollming.

Umbes samasuguse eesmärgiga tegutseb Rootsis, Stokholmis, „Tukholman vapaaehtoinen laivoneen“, kellel samuti on oma mootorpaatide laevastik. Soomlastega ollakse heas vahekorras ja tihti külastavad „laevastikud“ teineteist, ei ole ju vahe Soome rannast Rootsi rannani kuigi pikk ja seega on sõit laevadele heaks harjutuseks.

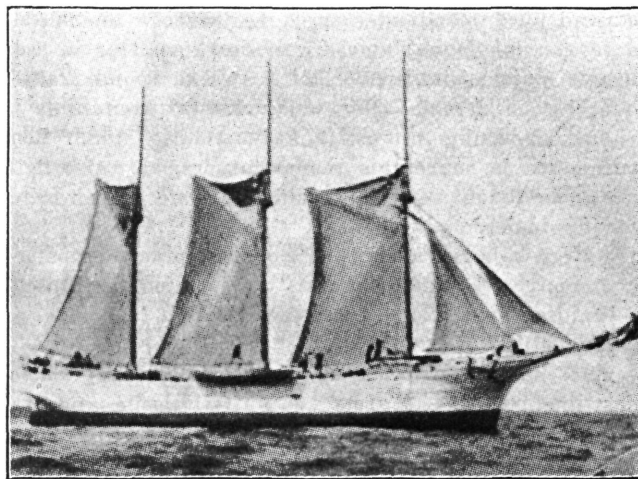
Palju agressiivsema ja sõjalisema iseloomuga on vene „Osoaviahimi“ juures asutatud „mereväe ringid“. Siin antakse oma liikmeile põhjalikumat meresõjalist õppust. Käsitatakse rohkem pealetungi kui kaitset, kuigi seda lööklausete taha püütakse varjata.

Võib nimetada veel Poola merekaitse organisatsioone ja Saksa mereväe seltside (Marinevereine) juures tegutsevaid noorte osakondi. Et Saksamaal iga-sugune sõjaline õppus eraisikuil praegu on keeldud, seesugune käitumine suurriigile, kelle naabrid kõik on kõvasti relvastatud, sakslaste arvates on ülekohtune, siis püütakse vähemalt nii noortele kui ka teistele asjast huvitatud vabatahtlikele teha selgeks tugeva riigikaitse tähtsus ja neid spordi abil ette valmistada mees-teks, kelle hulgast Saksamaa endale tarviduse korral võiks leida sõjaväelasi ja mereväelasi. Mereväe selt-

side osakondi leidub peagu igas Saksa linnas, kus meri, jõed, järved või ka ainult mõni ojake on lähedal. Osakondadel on purje- ja aerupaate õppusteks. Sel aastal asutati Bodeni järve ääres n. n. „Noorte jaam“, kuhu Lõuna-Saksamaa osak. liikmed õppusteks võivad kokku tulla. Jaam omab 8 paati. Seal võib korraga 100 „noorliiget“ ja 30 „vanaliiget“ leida vastuvõtu. Õppus on teoreetiline ja praktiline, umbes samasugune kui Soomes, ainult et relvi peale väikekalibriliste spordipüsside ei ole mingisuguseid. Uudiseks oleks, et navigatsiooni õppekavadesse on üles võetud ka uuema aja meteoroloogia ja aerodünaamika. Sakslasil on kavatsus kaks sarnast jaama ehitada Läänemere ja Põhjameri (Saksa mere) randa.

Kahjuks pole meie kaitseliidus võidud seni pöörduda vääriks tähelepanu sellele tegevusele. Meil tegutsevad küll mereskaudid, see organisatsioon on aga ainult noorte jaoks. Haapsalu malevkonna juures on olemas ka üks kaitseliidu mererühm. Ometi on nii noorte kui ka vanemate kaitseliitlaste hulgas palju neid, kes merek-liidu osade asutamisest oleksid tõsiselt huvitatud ja seal töötaksid kaasa oma parima tahte ja teadmistega. Nagu igal alal, nii on ka kaitseliidus huvid mitmesugused, pole ju igaüks vaimustatud laskevõistlustest, ratsasõidust või lennuasjandusest, igaüks töötaks parima meelega selles üksuses, mis teda huvitab. Oleks küll väga soovitatav, et meie kaitseliitlastest mõni endine mereväe ohvitser selle algatuse võtaks tõsiselt enda kätte, küll siis ühisel jõul jõuab ka edasi. Näit. võiks algselt mõne malevkonna juure asutada mererühma. Mõne purjepaadi ja edaspidi mootorpaadi muretsemine ei käiks meil vist üle jõu, kui seltskonnas asja kohta äratada huvi. Arvatavasti suhtuks ka merejõudude juhatus algatusele heatahtlikult, organiseerimise juures hea nõuga ja ka materjaalselt oma tagavaradest olles abiks, sest sõja korral läheksid k.-liidu laevastiku mootorpaadid ühes meeskonnaga nii-kui-nii mereväe käsutusse. Ja kindlasti suureneks meie pere ka arvult, sest paljud hoiduvad kaitseliitu astumisest eemale vastava üksuse puudumise pärast.

G. K.

Soome k.-l. õppelaev „Tarmo“

Rukkilõikuse talgud Sõrve poolsaarel

Saaremaa — muinasmälestuste, omapärasuste maa

Muinasmälestuste ja looduse omapärasus

Saarlase lokaalpatriotism ja süvenev koduarmastus

Omapärane ja meelejääv on see avarate tasandike ja madalkühmade saar. Olles Muinas-Eesti arenenuimaid maakondi — leidub siin muinasmälestusi ja -jäänuseid rohkem kui kuski mujal kodumaa nurgas.

Keskaegsed, ehitusajalt XIII sajandisse kuuluvad gooti kirikud kergivad siin stilsetena ümbritsevad lehtpuude rohelist. Rohkearvuliste, laadilt erinevate maalinnade massiivsed siluetid sirguvad siin ähvardavatena ümbritsevate madalike ja soode sülest.

Vaadeldes neid muinassuurtüüpi ohtuäärmiselt hõõguvas punetuses jääb mulje, nagu oleks muinasaegne hiiglane raskes unerammetuses vajunud kumarasse. Päike loojub. Öövarjud tantsivad ümbritseval madalikul. Päike tõuseb uue päeva heleduses. Rõõmsad inimesed töötavad põllul. Kuid miski ei sega kivise hiiglane rasket, kivist und.

Igas kihelkonnas leidub siin vähemalt üks võimas maalinn. Igas vallas leidub muinasmälestusi — küll ohvikividena, küll muistsete kalmudena, mis kõnelevad kaugest, aastate hämarusse vajunud minevikust.

Sajandite hävitavale hambale on paremini pannud vastu Saaremaa põhja-idasopis asetsev Põide-Iruste maalinn. Siin-seal ümbruskonnas leidub veel ohvikive, rohkearvuliste aukudega ohvirivere mahutamiseks. 1343. a. mässu ajal olevat saarlased tapetud ordurüütlid ja mungad siin ohverdanud oma juma-

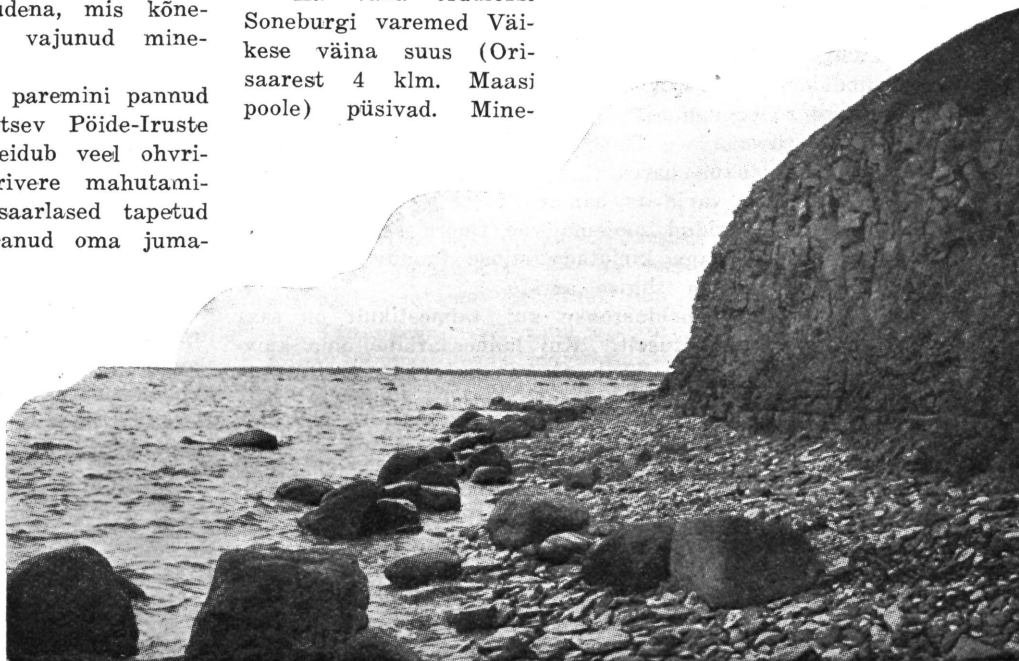
laile. Suuremaid maalinnu on aga Saaremaa edelaosas (Kuresaarest 30 klm. kaugusel) asetsev Kärla maalinn, mille pikkus on 270 mtr., laius 170 mtr., seesmise pindala suurus 18.000 rtm., ümbritseva valli pikkus 500 mtr., kõrgus 10 mtr.

Mõteldes neile sadadele tuhanded koormavaile kividetele, mis läbi mädasoo on tassitud kokku maalinnade püstitamiseks — kummardad pea vaikides muistse saarlase endakaitsetungi ja vabadusihe suuruse ees.

Saare põhjapoolseimas tipus Soelas asetsevad omaaegse Läänemere valitseja Daani kuninga Valdemar II kindluse varemed. Veel on vallijäänuste piklikus nelinurgas märgata kolme bastiooni hambulisi suid.

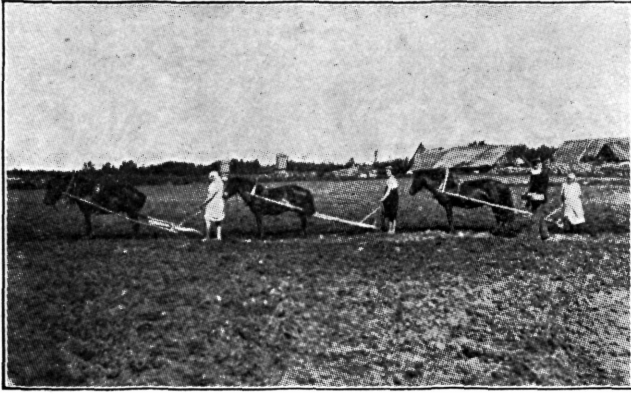
Muinassuurtüüpi XIII sajandi alul teostatud hävitav rünnak ja järgnevate sajandite kulutav ajahammas pole siiski veel kõike suutnud hävitada.

Ka vana ordulossi Soneburgi varemed Väikese väina suus (Orissaarest 4 klm. Maasi poole) püsivad. Mine-

„Mustjala pank“

Põhja-Saaremaa kõrge paekallas

Isaisadeagne rukki külviviis, mis nüüd järjekindlalt on kadumas

viku kollitava varjuna valitseb see hambuline kivi-kogumik merekallast. Ordulossi, mis XVI sajandil hävitati hansalinna Danzigi sõjalaevastiku poolt, on ehitanud omaaegne ordumeister Burchard von Dreylöven — 1343. a. mässu verine mahasuruja.

*

Üllatavat vaheldusrikkust ja omapärasust pakub ka Saaremaa loodus. On kohti, kus kilomeetrite ulatuses laiub tasandik ja tungib pinna ligidale saare kivine kondikava — ülemluuri paelademetenena. Kuivkruusane, õhuke mullakirmetis suudab aga kasvatada vaid vaevast, roomavat kadakaharjast. Samas ligidalt muutub aga mullastik sügavaks. Vägevad tammed sirutavad oma pahklikke käsivarsi sinise avaruse poole. Hõbelehelised, raskete punaste marjakobaratega koormatud poopuud (*sorbus scandica*) kohisevad loodetuules. Pöökpuud (*fagus silvatica*), jalakad, viinapuud ja leedripuud (*sambucus*) tunnevad end koduselt. Ja parkides on enesele leidnud kaitstud kodu valge akaatsia, türgi pähklipuu (*juglans regia*), püramidaalne itaalia pappel jt.

Kui Põhja- ja Ida-Saaremaa rand on palistatud kidurate mändide ja jõuetute kadakapuhmikutega, siis Kesk-Saaremaal laiuvad vägevad tammesalud. Lääneranniku sügavais okasmetsades võib eksiskella tundide viisi. Lõuna-lääne lopsakais segametsa tihnikuis roomab luuderohi (*hederi helix*) eluröömsana mööda tüvesid. — Tumedaokkalise, raudköva toimega jugapuu (*taxus baccata*) latv sirgub aga ettevaatlikuna metsa varjavas hämaruses.

Ülal loeteldud soojema vöö floora esindajate olemasolu tuleb aga kirjutada siinse tunduvalt soojema talve ja pikema sügise arvele.

Niisama vaheldusrohke kui taimestikult on saar ka oma pinnaehituselt. Kui läänesaarlane oma kuivkruusastel maadel peab kasvatama vaid kartulit ja rukist, siis on põhja-idasopi saarlane, põidlane, oma viljarikka mullastikuga auga teeninud ära „nisukuninga“ tiitli. Kui Põhja-ida- ja osalt ka Kesk-Saaremaal laiub kilomeetrite avaruses rändmunakatega üle kül-

vatud tasandik ja tundub tõena primitiivne laulusalm, et „Saaremaal ei kasva muud kui kadakad ja männipuud“, siis lõunas, Sõrve poolsaare rahutult laineline maastik jätab peagu tüübilise Lõuna-Eesti maastiku mulje.

Ainulaadsena ja unustamatuna jääb aga meele Põhja-Saaremaa kõrge paekallas „Mustjala pank“. Kolmeastmelise, poolringikujulise terrassina kergivad hallid dolomiitrahitud merest. Hoiatava, teravnurkse ähvardusena ripuvad rasked kaljumassid mere kohal, vaheldudes kollakate merglikihtidega. Natuke eemal meres ümbritseb panka laia poolringina vahukaar. See on „Mustjala panga“ viimne veealune astang, mis püstloodis kaljuseinana langeb merehauda. Ülal vaadates näib see mingi idamaise, poolkuukujulise sümbolina, mis hoolimatu viskega ülalt kaljuterrassilt on heidetud alla merehauda.

*

Sajandeid on möödunud. Sajandite unarusse on kustunud viimnegi mälestus aastast 1187, millal saarlased hulljulge mereretkega vallutasid ja tegid maata Rootsi pealinna Sigtuna. Nüüd on teised ajad. Uued sugupõlvad on peale kasvanud. Ei oodata enam „soomuse tegemise“ lootuses pikisilmi laevade hukku veealustest karidest rikkal läänerannikul, nagu see oli veel möödunud sajandi alul. On minevikku vajunud ajad, millal sai salakaubaveos rebasena jälgi segada rumalate vene tongrite (tsaariaegsed piirivalvurid) ees. Isegi see aeg, millal iga elujõuline meessoos esindaja haaras kevadel „lasna“ (labidas) ja ruttas „suurele muale ruavi muljuma“ — on juba vajumas mineviku hõlma.

Muistse saarlase rahutu korsaariveri on ammugi taltunud. Saare põllumees on ise haaranud pihku adrakured ja tõrjub naist järjekindlalt põllult eemale, tagasi tema „kodusesse kuningriiki“. Nüüd on ka saare põllumehel jalad oma laua all ja Põide meierei kuulub suuruselt esimeste ritta Eestis. Kuid siiski võib teinekord märgata mineviku muumiana esile kerkiat nähtust, kus postmaanteel auto vastu tulles naine — kui loomade taltsutamises vilunud sugupool — haarab hobuse suuraudadest, mees aga valib enesele hädaohutuma koha, hoides hobust ohjadest — vankri taga.

Mis aga muutmatult on jäänud püsima — on saarlaste lokaalpatriotism. Iga täisverelise saarlase meelest on mandri-eestlane „välismaalane“, kes ärgu toppigu oma nina Saaremaa asjadesse. See viltu vaatamine on tunduvalt sügavam kui mulgi ja tartlase vaheline vimmedamine ja on nähtavasti pärit ajast, millal saarlane pidi müüma oma tööjõudu mandrimehel. Nüüd on ajad muutunud. Saarlase koduarmastus ja lokaalpatriotism süveneb järjekindlalt ja hüüd: „Saaremaa saarlasile!“ — kõlab üha tugevamini üle kadakatega tikitud randade.

Juhan Viigant.

RAHVASTE LIIDU DESSANT JAAPANIS

Rahvaste ühispüüdeid läinud sajandil Kauges Idas

Ei mingi utoopia, vaid ajalooline tõsiasi.

Kuusteistkümmend liitunud meririikide lahingulaeva purjetas väina, mis lahutab Nipponi Kiuisust, ja pommitas Simonosaki rannapatareid. Kibeda suurtükivõitluse järele vaikisid viimaks rannakahurid ja ühendatud dessantosad maabusid Jaapani pinnal. Lühikese heitluse järele vallutati Simonosaki eeslinnad, mille järele linna komandant ja isand vürst Nagato kapituleerus.

Ajalooline tõsiasi. Kuupäev? 6. september 1865. Kuidas tekkis too väike sõda?

Alates 16-st sajandist alul portugallased, hiljem hollandlased hankisid endile Jaapanis mitmesuguseid kontsessioone. Vaatamata lepinguile tuli kontsessioonääridel võidelda suurte raskustega äärmiselt umbuskliku ja vaenulise rahva ja ka valitsuse ebasõbraliku suhtumise näol. 17. sajandil kihutati võõrad maalt hoopis välja. Kui pärast hollandlasil läks korda endile kaubelda välja asumisõigus Desima saarele, oli nende seisund saarel igasuguste kitsenduste tõttu sarnanev rohkem vangide kui vabade kaupmeeste omale.

Alles 18. sajandi alul Euroopa suurvõimud ja merekaubitsejad — Vene, Holland, Inglise ja Prantsusmaa — koputasid energilisemalt suletud riigi väravaile. 4. juulil 1859. a. traktaadiga avaneski neil kauplemisõigus Nagasakis, Kanagavas, Fijogas ja Osakas.

Lepingul polnud ometi pikka püsi, kuna kumbki pool polnud rahuldatud. Eurooplased arvasid vähesaanud ja jaapanlased liig palju lubanud olevat. Vahetõttu oli algusest peale pinev. Euroopa kultuurikandjate brutaalsetele käitumisele järgnesid võõrasteroimad pärismaalaste poolt. Sellele järgnevaile raskeile rahatrahvidele vastati uute vastuhakkamistega. Vastastikkune kibedustunne kasvas päevpäevalt.

Kaasaegse Jaapani riigikord, väga sarnanev kesk-aegse Euroopa feodalismile, lõi olukorra, milles iseisvad maavalitsejad ei tunnustanud riigi keskvoimu leppeid. Mikaado oli tol ajal vaid riigi vaimlik pea. Ilmlikku võimu esindas kahe sajandi kestes taikun, sõjaväe ülemjuhataja. Mikaadode seisund oli sarnane Bagdadi kaliifide omale ja Merovingide omale Prantsusmaal, kus sõjaväepealikud kiskusid valitsemisvõimu endile, jättes neile ainult kõlava nime ja jumalikkuse aupaiste. Alles 20. sajandi tulekul sai mikaado jälle ilmliku võimu tagasi ja hakkas maksma praegune kord.

1865. aastal valitses aga taikun. Tema järgnesid võimu poolest gosankid — riigivürstid ja daimijod — keskaegse Euroopa rüütlikele vastavad. Dai-

mijod olid maad valitsevad isandad. Peagu eranditult olid nad võõraste sissetungijate vastu vaenulised ega tunnustanud loomulikult mingisuguseid keskvalitsuse poolt lubatud välismaa kaupmeeste eesõigusi. Oma maakonnas oli käskijaks daimijo; taikun ja mikaado olid aga kaugel.

Kannatamatuid daimijoist, Nagato vürst, kelle maa-ala asus Simonosaki väina ääres, kihutas võõrad minema, piiras oma maa kindlustustega, ehitas rannapatarei ja sulges 1865. aasta kevadel „oma“ mere-tee võõrastele laevadele. Juulis läkitasid liitunud Euroopa riigid saatkonna meretele vabastamise nõudmisega. Vastuseks oli lühike ja selge ei.

Kuna kaubandus Ida-Aasias oli just võtmas hoogu, otsustasid liitriigid oma delegatsioonile osaks saanud vastuse võtta karistust vääriva haavamisena ja 6. septembril ilmus merekitsusse 8 inglise, 4 hollandi, 3 prantsuse ja 1 ameerika sõjalaev.

Algas Simonosaki pommitamine. Rannapatareid võitlesid vapralt ja lasksid osavasti. Ometi oli Jaapani suurtükivägi tehniliselt hulga mahajäänud ja oli sunnitud peagi vaikima. Taganev meeskond jättis maha 2 kahurit ja 22 mürsku.

1200 inglasest, 350 prantslasest ja 250 hollandlasest koosnev dessant maabus Jaapani pinnal ja lühikese võitluse järele okupeeris Simonosaki eeslinnad.

9. septembril Nagato vürst andis alla. Meretele oli vaba.

Tookordsest olukorrast kirjutatakse kaasaegseis ajalehis: „Nagato vürsti vaigistamisega pole segadused Jaapanis kaugelki lahenedud; olukord ise sunnib peale järgnevaid sündmusi; reaktionaarid oma mikaadovastase poliitikaga tahes-tahtmatult töötavad käsikäes liitriikidega, kes seega on sunnitud ikka rohkem ja rohkem end segama Jaapani siseasjadesse. Kui ainult nende endi vahel ei teki lõhet, siis võime loota, et õige pea pole 12.500 ruutmiili suurusest vanast feodaalriigist jälgegi ja asemele on kerkinud moodsaile põhimõttele rajatud kaubandus- ja tööstusriik.“

See „õige pea“ on käes. Jaapan — nüüd „moodne kaubandus-tööstusriik“ — on hakanud oma õpetaja eeskujul laiutama. „Kultuur“ on katkust nakkavam.

Tänapäeval — hiina-jaapani sõja aastal, aastal, millal ülemaailmselt mälestatakse Goethe 100-aastast surmapäeva — maksavad küll tolaaegsete liitriikide kohta mälestatava luuletaja sõnad: „Vaimudest, kelle välja kutsusin, ei saa ma enam lahti...“

VANGID

Täieline vaikus oli metsas. Kuuldus ainult kerget kahinat puiele sadavast lumest. Teda sadas juba alates keskpäevast, õrna, väikest lund, mis koormas puuksad nagu jäise samblaga, pudenedes puilt põõsastiku surnud lehile kerge hõbedase korrana ja katte teed valge ja pehme mõõtmatu vaibana, mis süvendas piiritut vaikust sügavas metsas.

Metsavahi maja ukse ees noor paljaste käsivartega naine raius kividel kirvega puid. See metsa tütar oli suur, kena ja tugev. Ta oli metsavahi tütar ja ka ta mees oli metsavaht.

Hääl kostis majast:

„Sel õhtul oleme üksi, Berthine; tarvis tuppa tulla, on juba öö, võid sattuda preislaste või ümberhulkuvate huntide kätte.“

Puulõhkuja vastas, lõhestades kändu tugevate löökidega, kuna käte ülestõstmise liigutusega ta rind sirgus ette:

„Lõpetan varsti, ema. Tulen kohe; ei tarvitse karta; on veel valge.“

Viis haod ja puud tuppa, ladus nad kamina ääre ja väljus uuesti, et sulgeda luugid, tugevad luugid, valmistatud parimast tammest. Seejärele tulles lõplikult tuppa lükkas raske riivi uksele ette.

Ta ema ketras tule ääres. Kortsus näoga vanaeit, kes võis olla aukartust äratavaid aastaid vana.

„Ei meeldi,“ ütles ta, „kui isa kodunt ära on. Kaks naist ei ole jõud.“

Noor vastas:

„Tühja! Ma lasen maha väga hästi hundi, samuti ka preislase.“

Ta näitas silmadega suurele revolvrile, mis ripus naela otsas kamina kohal.

Ta mees oli mobiliseeritud juba preislaste peale tungi alul ja kaks naist elasid ühes isaga, vana metsavahi Nicolas Pichon'iga, hüüdnimega Rändur, kes ei olnud nõus oma elamut jätma maha ja kangekaelselt loobus linna kolimisest.

Lähim linn oli Rethel, vanaaegne kindlus, asetsev kaljul. Seal elasid patrioodid ja kodanikud olid tei-

nud kindla otsuse kaitsta linna sissetungijate eest, sulgedes endid kindluses, nagu nõudis selle linna traditsioon piiramisjuhtumel. Juba kaks korda, Henri IV ja Louis XIV valitsuste aegadel, näitasid Retheli elanikud sangarlikku vastupanu. Samuti toimivad nad ka sel korral, tont võtku! või nad põlevad elusalt müüride vahele.

Pealegi on ostetud kahureid ja püsse. Asutati miilits, formeeriti pataljone ja kompaniisid, kes tegid päev läbi õppeharjutusi paraadplatsil. Kõik, pagarid, vürtspoodnikud, lihunikud, notarid, kokad, tiserid, raamatukaupmehed ja rohuteadlased, harjutasid järgimööda kindlaksmääratud kella-ajal M. Lavigne'i juhatusel, kes oli dragunite endine allohvitser ja nüüdne pudukaupmees, sest ta nais M. Ravaudan'i vanema tütre, kes päris poe.

Ta sai platskomandandi nime. Kuna kõik nooremad inimesed olid kutsutud sõjaväkke, asutas ta oma rügemendi järelejäänuid ja õpetas neid vastupanule. Tüsedad käisid tänaval vaid marsisammul, et sarnase gümnaastikaga võtta maha liigset rasva ja lähendada hingamise võimalusi, nõrgad aga kandsid raskusi, et karastada oma muskleid.

Ja nii oodati preislasi. Aga preislased ei ilmunud. Kuid siiski, nad ei olnud kaugel. Juba kaks korda olid jõudnud nende piilurid metsavahi Nicolas Pichon'i, hüüdnimega Ränduri, majani.

Vana metsavaht, kes oskas joosta nagu rebane, teatas sellest linna. Seal seati kahurid laskevalmis, kuid vaenlane ikkagi ei näidanud end.

Ränduri korter täitis eelposti kohuseid Aveline'i metsas. Kaks korda nädalas käis inimene linnas toidu järel ja viis linnakodanikele küla uudiseid.

*

Sel päeval ta tohtis linna minna, et teatada saksalase ühe ratsaväe eskordi hiljutisest sinnajõudmisest. Umbes kella kahe paiku pärast lõunat nad saabusid ja sõitsid varsti edasi. Komandeeriv allohvitser rääkis prantsuse keelt.

Kes teie olete?

Nõnda vanataat läks ja võttis enesega kaasa huntide hirmutamiseks, kes hakkasid muutuma jultunuks, kaks koera, kaks dogit, kellel olid lõuad nagu lõvidel. Soovitas kahel naisel öö saabudes lukustuda tuppa.

Nooremal ei olnud mingisugust hirmu, kuna vanem värisedes kordas:

„See lõpeb halvasti, küll te näete, et see lõpeb halvasti.“

Sel õhtul ta oli rahutum kui harilikult.

„Kas tead, mis kellaajal tuleb isa tagasi?“ küsis ta.

„Arvatavasti kella üheteistkümnelt ümber. Kui ta lõunatab komandandi juures, tuleb alati hilja.“

Ja aetas supi keetmiseks poti tulele. Lõpetades suppi liigutamast, kuulis mingisugust kahtlast müra, mis temani jõudis kamina korstna kaudu.

Ta ümises:

„Juba hulguvad metsas. Seal võib neid olla vähemalt seitse-kaheksa inimest.“

Ema, ehmunud, jättis voki seisma kogeldes:

„Oh mu jumal! ja isa ei ole siin!“

Vaevalt lõpetanud rääkimist, kostus ust värisema panevaid koputusi.

Kuna näised vaikisid, kisas kõva kurguhääl:

„Avage!“

Ja peale lühikest vaikust sama hääl hõikas:

„Avage või ma murran ukse sisse.“

Berthine libistas kamina kohal rippuva suure reolvri enesele tasku ja pannes kõrva vastu ust küsis:

„Kes teie olete?“

„Oleme enne juba siin olnud sõjaväelaste rühm.“

„Mida teie tahate?“

„Juba hommikust saadik eksiskleme metsas. Avage või ma lõõn ukse sisse.“

Naisel ei olnud valikut. Ta avas kiiresti suure riivi, tõmbas uksepoole lahti ja märkas kuue inimese kahvatuid varje lumel, kuue preislase, samade, kes käisid hiljuti.

Ütles karmilt:

„Mida tahate siin peale hakata nii hilisel ajal?“

Allohitser kordas:

„Oleme ära eksinud, päriselt ära eksinud ja nägime maja. Juba hommikust saadik ei ole ma midagi sünnud ja minu rühm samuti.“

Berthine teatas:

„Olen täna õhtul täiesti üksi emaga.“

Sõdur, kes tahtis end näidata hakkaja mehena, vastas:

„See ei tee viga. Meie ei tee teile midagi halba. Ainult andke meile süüa. Kukume ümber näljast ja väsimusest.“

Naine astus kõrvale.

„Astuge sisse,“ ütles ta.

Sisseastujad olid kaetud lumega ja kandsid oma kiivritel säärast vahutavat lumekreemi, mis tegi nad sarnaseks merengidele. Näiliselt nad olid väsinud ja kurnatud.

Naine näitas puupinkidele kahel pool suurt lauda.

„Istuge,“ sõnas ta, „ma lähen suppi keetma. On tõsi, et näete välja piinatud.“

Seepeale ta riivitas jälle ukse.

Ta pani potti vett ja viskas uuesti sinna sisse võid ja kartuleid. Lõikas kamina kohal rippuvast pekist poole ja heitis selle supi sisse.

Kuus meest jälgis kõiki ta liigutusi tõusva nälgajaga silmis. Nad panid oma püssid ja kiivrid nurka ja ootasid koolipinkidel istuvate vagusate laste ilmega.

Ema jätkas ketramist heites hirmunud pilke sisetunginud sõdureile. Oli kuulda ainult vokivärtna kerget vurinat, tule praksumist ja keeva vee kohinat.

Kuid järsku kõik võpatasid imelikust mürast, mis kostis ukse alt käriseva lõõtsutamisena, looma hingamisena, kõvana ja rögisevana.

Saksa allohitser tegi hüppe püssi poole. Naine peatas teda viipega ja ütles naeratades:

„Need on hundid. Nad sarnanevad teile, hulguvad ümber ja on näljased.“

Uskumatu inimene tahtis näha ja vaevalt ta sai avada uksepoole, kui nägi kaht suurt halli looma, kes põgenesid kiirel traavil.

Pingile tagasi istudes mees pomises:

„Ma ei tunne hirmu.“

Ja ootas valmivat sööki.

Sõid ahnelt, kuni kõrvuni lahtiste suudega, et kiiremini neelda, silmad pärani, hammaste ja kurgu tehes häält, mis sarnanesid veejooksule vihmatorust.

Kaks naist vaatas tummalt pealt suurte punaste habemike kiireid liigutusi, kartulid kadusid õhust nende täitmatusse tühemusse.

Ja kui neil hakkas janu, laskus naine keldrisse, et tuua õunaveini. Sinna tä jäi kauaks. See oli

väike võlitud keldrike. Räägitakse, et revolutsiooni ajal ta oli salajaseks vanglaks. Ligi pääsis keerdtrepi kaudu, mis lõppis kõõgi põrandal allalaskuva uksega.

Ilmudes naeris Berthine, naeris omaette salakavalana näoga. Ja andis sakslasile joogikruusi.

Pärast sõi õhtust emaga kõõgi teispooles ääres.

Sõdurid lõpetasid söömise ja kõik jäid laua ümber magama. Aegajalt langesid laubad neil vastu lauda tumeda mürtsuga. Järsku ülem ärkas ja ajas enda sirgu.

Berthine ütles allohvitserile:

„Parem magage tule ees; seal on küllalt ruumi kuuele. Mina kobin emaga oma tupp.“

Ja kaks naist läks teisele korrale. Oli kuulda ukse lukustamist, lühike aeg kõndimist ja siis jäi kõik täiesti vaikseks.

Preisilased sirutasid endid põrandale, jalad tule poole; pea alla nad panid kokkukeeratud sinelid, ja varsti norskasid kõik kuus kuuel eritoonil — kriiskavalt ja kõlavalt, kuid pikalt ja hirmuäratavalt.

*

Nad magasid juba kaunis kaua, kui kõlas püssipauk, nii kõva, et näis nagu oleks see lastud maja seina ääres. Sõdurid kargasid hetkel üles. Kuid siis kostis kaks uut mürtsu, millele järgnes veel kolm.

Teise korra uks tõugati järsult lahti ja ilmus hulumeele näoga naine, palja jalu, särgiväel, lühikese aluskleidiga, küünal käes, ja kogeles:

„Tulid prantslased, neid on vähemalt kakssada. Kui te jääte siia, siis nad panevad mu maja põlema. Laskuge ruttu keldri ja ärge tehke müra. Kui teete mingisugust häält, oleme kadunud.“

Hirmunud allohvitser pomises:

„Olen nõus, olen nõus. Kust saab alla?“

Noor naine tõstis kiiresti üles kitsa neljanurgelise ukse ja kuus meest kadus keerdtrepi kaudu laskudes üksteise järele maa alla, taganedes, et jalaga paremini tunda astmeid.

Ja kui viimne kiivritervats oli kadunud, laskis Berthine alla tammepuust raske ukse, paksu nagu müüri, kõva nagu terase, klammerdatud põõnadega ja varustatud vanglalukuga. Pööras kaks korda võtme ja hakkas naerma salajast ja magusat naeru, tantsides pöörase innuga vangide pea peal.

Need ei teinud mingisugust müra; vangistatud nagu kivikasti, nad nägid valgust vaid raudrestil külge tehtud õhuaugu kaudu.

Berthine süütas jälle tule, seadis poti tulele ja keetes suppi pomises:

„Sel õöl isa naerab enda väsinuks.“

Pärast istus ja hakkas ootama. Üldises vaikus tegi kella perpendikkel kõlavaid ja regulaarseid tik-takke.

Aegajalt pööris naine silmad kellale. Ta vaade oli kannatamatu, nagu tahtev ütelda:

„See ei alga nii ruttu.“

Kuid varsti juba ta kuulis kõminat oma jalgade all. Keldri kivist võlvid kandsid tupp tasast ja tagasihoidlikku kõnelust. Preisilased said aru naise ka-

valusest ja varsti tuli allohvitser treppi mööda üles ja hakkas rusikaga taguma ust. Kisendas uuesti:

„Avage!“

Naine laskus põrandale ja aimates järele nende aktsenti hõikas:

„Mida teie tahate?“

„Avage!“

„Ma ei ava.“

Allohvitser vihastus.

„Avage või ma löön ukse sisse.“

„Löö, sõber, löö, sõber!“ vastas naine naerdes.

Allohvitser hakkas oma pea peal kinni olevat ust taguma püssipäraga, aga see kannatas löögid välja.

Naine kuulis teda laskuvat. Seejärele tulid sõdurid kõik üksteise järel katsuma jõudu ja vaatama ukse lukku. Ent kahtlemata arvasid pingutused kasutuks, laksusid keldri tagasi ja hakkasid omavahel kõnelema.

Naine kuulas neid, läks siis ja avas välisukse teritades kõrva õhe.

Kaugelt kuuldus koera haukumist. Naine laskis jahimeheviilet ja varsti paistis pimeduses kaks suurt koera, kes hüpeldes jooksid tema poole. Ta võttis neil kaelast kinni ja hoidis neid tagasi takistades jooksmast.

Siis hõikas kõigest jõust:

„Isa!“

Hääl vastas õige kaugelt:

„Berthine!“

Ta ootas mõne minuti ja hõikas uuesti:

„Isa!“

Hääl, juba ligemal, kordas:

„Berthine!“

Naine kisendas.

„Ära tule õhuaugust mööda. Keldris on preisilased.“

Ja järsku paistis pahemal pool, kahe puutüve vahel, suure inimese vari. Ta küsis rahutult:

„Preisilased keldris? Kuidas nad sinna said?“

Naine vastas naerdes:

„See oli õhtul. Nad olid eksinud metsa ja ma panin nad keldrisse külma.“

Ja ta jutustas oma seikluse, kuidas ta neid oli hirmutanud revolvripaukudega ja pärast keldri vangistanud.“

„Mida tahad nendega sel kellaaajal peale hakata?“

Naine vastas:

„Mine Lavigne'i rühma järele. Ta vangistab nad! See meeldib talle väga.“

Isa Pichon muigas:

„Tõsi, et ta sellega on väga rahul.“

Tütär lisas juure:

„Seal on supp, söö ruttu, pärast saad lõuna.“

Vana metsavaht istus lauda, kuid enne sööma hakkamist laskis anda kaks taldrikutäit suppi koeretele.

Preisilased kuuldes kõnet olid vakka.

Rändur läks teele veerand tunni pärast. Ja Berthine jäi ootama toetades pead kätele.

*

Vangid muutusid rahutuks. Nüüd nad kisendasid, hõikused appi ja lõhkused pööraselt püssiparadega murdumatut ust.

Seejärel hakkasid püsse paugutama läbi õhu-augu lootuses, et mõni lähedal viibiv saksa sõjaväeosa neid ehk kuuleb.

Naine ei liigahtunud, kuid kära ärritas ja närveeris teda. Vallutatud metsikust vihahoost, ta oleks tahtnud tappa neid päevavargaid, et nad vaikiks.

Ta rahutus kasvas. Vaatas tihti kella ja luges minuteid.

Isa läks poolteise tunni eest. Nüüd jõudis ta linna. Rääkis Lavigne'ile asja ära, kes kahvatus erutusest ja käskis teenijal anda mundri ja relvad. Berthine kuulatas. Talle näis, nagu kostuks trummilööke tänavail. Hirmunud pead ilmusid akendele. Kodanikud väljusid majadest, vaevalt rietatud, lõõtsutades, seades oma vöörihmu, ja läksid marssides komandandi maja juure.

Seejärel rühm, Ränduriga eesotsas, hakkas läbi lume metsa marssima.

Ta vaatas kella. Nad peaksid tunni aja pärast olema kohal.

Teda valdas närviline kannatamatus. Minutid paistsid talle igavikuna. Kui pikkamööda läks aeg!

Lõpuks kell näitas aega, mida ta arvas kindlaks nende kohalejõudmiseks.

Avas ukse, et kuulda nende tulekut. Ta märkas ettevaatusega liikuvat varju.

Kiljatas hirmunult. See oli ta isa.

Ta ütles:

„Nad saatsid mind vaatama, kas ei ole siin midagi muutunud.“

„Ei, mitte midagi.“

Seejärel isa vilistas õhe pikalt ja läbilõikavalt. Ja varsti nad nägid puude all aeglaselt tulevat mingisugust tumedat kogu: kümnest mehest koosnev eelpost.

Rändur kordas järjest:

„Ärge mööduge õhuaugust.“

Esimesed tulijad hoiatasid järgmisi ettevaatusele õhuaugust möödumisel.

Lõpuks ilmus kogu rühm, kokku kakssada meest, igaüks kaheksa padruniga.

Ärritatud ja värisev Lavigne piiras rühmaga maja ümber nii, et kaunis lai koht maapinnal oleva pisikese musta augu ees, kust õhk pääsis keldrisse, jäi vaibaks.

Seejärel ta läks elamusse ja päris järele vaenlaste jõu ja seisukorra üle, kes olid nii vagased, et võis uskuda, nagu oleksid nad maa alla vajunud, minestanud või läbi augu ära lennanud.

Lavigne tagus jalaga vastu ust ja hõikas:

„Härra preislaste ohvitser!“

Sakslased ei vastanud.

Komandant kordas:

„Härra preislaste ohvitser!“

See oli asjata. Kahekümne minuti kestes ta nõudis, et vaikiv ohvitser väljuks kogu relvastusega, lubades jätta temale ja ta sõdureile elu ja sõjaväelaste

Lavigne tagus jalaga vastu ust

au. Kuid ta ei tinginud välja ühtki märki nõusolekuks ega vaenuks. Seisukord muutus raskeks.

Kodanikest sõdurid trampisid külmanud jalgu lumes ja raputasid õlgu, käsi vaheliti lüües nagu teevad kutsarid, et endid soojendada, ja vahtisid kasvava vihaga õhuauku, lapsikult kartes sealt mööduda.

Üks neist lõpuks siiski, rimega Podevin, kes oli väga väle, usaldas minna. Ta jooksis põdra kiirusel õhuaugust mööda. Katse õnnestus. Vangid näisid surnud olevat.

Üks hääl kisendas:

„Seal ei ole kedagi.“

Ja juba teine sõdur läbistas vaba platsi hädasohtliku augu ees. Siis muutus see mänguks. Järjest kargles keegi ühest rühmast teise, nagu lapsed mängivad sõda, tehes jalgadega kiireid liigutusi. Süütasid kuivist puist tule, et endid soojendada, ja nüüd oli kiires käigus pahemale poole liikuv sõdurite rida hästi valgustatud.

Keegi hõikas:

„Sinu kord, Maloison!“

Maloison oli tüse pagar, kelle kõht valmistas selt-simeestele naeru.

Ta kõhkles. Teda ässitati. Siis ta otsustas minna teele korralike marsisammudega. Hingeldas, mis pani liikuma ta suure kõhu. Kogu rühm naeris pisarateni. Kisendasid julgustuseks:

„Bravo, bravo, Maloison!“

Järgmine «Kaitse Kodu!» number ilmub meie aja- kirja aastapäeva numbrina laupäeval, 15. okt. s. a.

Ligemale kolmandiku teest oli ta ära käinud, kui järsku kiirgas august pikk punane tuli. Kõlas pauk ja hiiglane-pagar kukkus kummuli julma kisaga.

*

Keegi ei läinud teda aitama. Nägid teda oiates roomavat lund mööda. Saanud üle ohtlikust kohast, pagar kaotas meelemärguse. Tal oli kuul kaunis kõrgel puusa rasvas.

Peale esimest ohtu ja hirmu algas uuesti naer.

Ent metsavahimaja uksele ilmus komandant. Ta tuli viima läbi oma kallaletungikava. Käskis väriseva häälega:

„Plekisepp Planchut ja ta töölisid!“

Kolm meest astus välja.

Võtke maja küljest maha vihmatorud.“

Ja veerand tunni pärast viidi komandandile kaks-kümmend meetrit torusid.

Targu ja tuhande ettevaatusega ta tegi keldriuksesse väikese ümariku augu, seadis torud nii, et neid mööda sai juhtida vett pumbast avausse, ja ütles lahkelt:

„Pakume juua saksa härradele.“

Kostus mürisev imestushõise, saadetud heameele üminast ja lärmitsevast naerust.

Ja komandant organiseeris töökomando, kes vahetus iga viie minuti järele.

Siis kamandas:

„Pumbake!“

Pump algas tööd. Oli kuulda tasast suminat torudes ja vesi hakkas kose mürinaga valguma keldrisse. Kuulati.

Möödus kolm tundi.

Komandant kõndis närviliselt köögis; aegajalt ta

pani kõrva vastu põrandat kuulates, mis teevad vaenlased, kas on neil mõte varsti alistuda.

Nüüd juba nad liikusid. Oli kuulda vaatide ümberkukkumist, kõnet ja vees solistamist.

Ja umbes kella kaheksa paiku hommikul kõlas hääld august:

„Tahaksin kõnelda prantslaste ohvitseriga.“

Pead augu ette ajamata Lavigne vastas:

„Kas alistute?“

„Alistume.“

„Siis visake püssid välja.“

Ja varsti tuli august nähtavale püss, mis kukkus lumme, juba kaks, siis kolm, kuni kõik püssid olid väljas.

Sama hääld seletas:

„Rohkem meil neid pole. Rutake. Me upume.“

Komandant käskis:

„Lõpetada!“

Pump lakkas töötamast.

Ja täites köögi sõduritega, kes ootasid püssid kõrval, komandant avas pikkamisi tammest ukse.

Paistis neli märga pead, neli blondi pead pikkade valkjate juustega, ja nähti üksteise järel väljuvat kõiki kuut hirmunud, külmanud ja veest nõretavat sakslast.

Nad vangistati ja seoti kinni.

Et kardeti ootamatut pealetungi, mindi kohe teele kahe vahtkonnaga. Üks saatis vange, kuna teine kandis Maloison'i teivaste külge seotud madratsil.

Triumfeerides nad marssisid Retheli.

Lavigne sai aumärgi sakslaste luuresalga vangistamise eest ja haavatud pagar — sõjaväelase raha rinnas kandmiseks.

Guy de Maupassant'i järgi
prantsuse keelest tõlkinud E. P.

MOTTETERI

Töö ja edu.

Energia ei ole tegevus, mis on metsik ja ülekeev. See on jõu pillamine. Energia on jõud, mis teostub rahus, raskete olukordade tasakaalukas rahulik võitmine.

See, kes õppimiseks kõige vähem sobib, peab elus maksma enamasti suurimat õpperaha.

Virkus või talent... virkusega saab keskpärane kaugemale kui andekas selleta.

Igaüks oleks millekski kõlvanud, kui ta oleks ainult õigel ajal teadnud, milleks.

Aeg on nõiavärk, mis virga kätes muutub kümnekordseks, laisa kätes aga noolekiirusega möödub.

Kes otsib edu, julgegu ka mõnikord vigu teha.

Parim põhimõte on teha alati ainult seda, mida silmapilk nõuab.

Kaotatud raha võid jälle leida, kaotatud aega — mitte kunagi.

Iga asi, iga töö, iga äri on parandatav, seepärast maksab paranduste üle järele mõelda.